

Popotnik

Pedagoški in znanstveni list

Štev. 5.

Vsebina:

I. 1. Josip Dolgan: Časopis za šolo. — 2. Anton Skala: Iz življenja duševno zaostalih otrok. — 3. Karel Doberšek: Socialne sličice iz otroškega življenja. — 4. Anton Osterc: Učiteljeva samoizobrazba. — 5. J. Jurančič: »Kmetška šola« na Remšniku. — 6. Ernest Vranc: Moji vtisi na Dunaju. — 7. Franc Martinc: Malo kritike s tremi primeri iz prakse. — 8. J. Pahor: »Martin Kačur« in »Hlapci«.

II. 1. Doživljanje v delovni šoli. — 2. Pesmi v šoli. — 3. Kako razvijamo v otroku ustvarjalne sile. — 4. Krajevna imena v pouku. — 5. Uprizarjanje pravljic v 1. in 2. šol. letu. — 6. Samostojnost in samodelavnost. — 7. Nova pota razumevanja.

Listnica uredništva.

V dosedanje številke »Popotnika« so se vrinile številne napake; kriva je deloma naglica, v kateri smo zbirali in urejevali gradivo, deloma še nepopolna organizacija dela med uredništvom in tiskarno. Potrudili se bomo, da te nedostatke odpravimo.

Prosimo tudi učitelje na kmetskih šolah, da bi nam od tam poslali podatke o življenju otrok, o njih duševnosti in značilnih črtah značaja, o vplivu vsakokratnih razmer na to duševnost, posamezne tipične slučaje itd.

V oceno smo prejeli: Dr. Mač: »Slovenci v desetletju 1918—1928«.

„POPOTNIK“ izhaja v zvezkih 15. dne vsakega meseca in stane na leto 50 Din, polletno 25 Din, četrletno 1250 Din; posamezni zvezki stanejo 5 Din.

Naročnino in reklamacije sprejema upravništvo listov UJU, poverjeništvo Ljubljana, Franciškanska ulica 6.

V uredniškem odboru so dr. Franjo Žgeč, Anton Osterc in Ernest Vranc.

Rokopisi se naj pošljajo na naslov: E. Vranc, učitelj v Studencih pri Mariboru.

Glavni in odgovorni urednik A. Skulj. Izdajatelj Udruženje jugoslovenskega učiteljstva (UJU), odgovoren A. Skulj. Tiska Učiteljska tiskarna; predstavnik France Štrukelj. Vsi v Ljubljani.

Popotnik

Pedagoški in znanstveni list

Letnik L.

Januar 1929.

Štev. 5.

Josip Dolgan:

Časopis za šolo.

S svetovno vojno so se začeli v svetu dogodki, ki so predramili in vzplamteli mišljenje, življenje in zanimanje vsega človeštva, meščanskega in kmečkega prebivalstva, učenega in neučenega sloja, belega in črnega plemena. Vaška pamet se je začudila ognju in strahotam onkraj obzorja vsakdanjih skrbi. Saj so se godile stvari, ki so grozile obstoju najbolj zapuščenih krajev in pretresale fantazijo najbolj apatičnih duš.

Matere, sestre, hčere in očetje so bili v strahu za očete, brate in sinove, ki so jih pošiljali v trumah na krvave poljane. Vaški človek je šel zjutraj po opravkih v mesto, popoldne se je vrnil in prinesel novosti o vojni, o kraljih in cesarjih, o zmagah in porazih. Časopisi so vabili z velikimi črkami in kurioznimi poročili. Pismonoša je donášal pisma in vojne dopisnice, ki so prihajale z bojišča, ujetništva, bolnic in zbirališč. Vojaki na dopustu so pripovedovali o pohodih in umikih, napadih in trpljenju. Kmečka duša se je zamislila v pojave svetovnega pomena.

Pa kako neopredeljeno in nedoločno, kaotično in nelogično je bilo predstavljanje in pojmovanje preprostega ljudstva: Kralji in cesarji so se pregovarjali kot po krčmah, jemali so si zemljo; ljudstva drugih narodov, mirna in nedolžna, so bila kriva vsega gorja, vladarji so bili dobri in plemeniti, Bog je pomagal klati in moriti.

Tudi otrok je trpel, čustvoval, stradal, poslušal, opazoval vojaške čete, ločil govorico od govorcev, tražil od oboroženih oddelkov, gledal slike po ilustriranih časopisih in se razvnel. Tudi njemu je bilo vse nejasno, kraji so se mu razblinjevali v mraku njegovih misli.

Učitelj količkaj živahne in impulzivne narave se je takoj zavedel svoje naloge, ne da bi ga kdo poučeval in mu ukazoval, in zdelo se mu je zelo potrebno, da bi kazal otroku valovanje žive zgodovine in mu ga izkristaliziral v čim pravilnejših pojmih in podobah. Odprl je durí vojni in življenju; pogovori, pisma, časopisi, razglednice, slike, nesreče, žalosti, splošno zanimanje so mu dajali snov za izobraževanje mladih duš. O najgloblji zadevah je pa moral molčati: vzgajati v laži ni hotel, resnice odkrivati ni smel; sam bi se umoril, če bi navduševal za krivico, drugi bi ga umorili, če bi navduševal za pravico. Družabne razmere so bile nepremagljiva ovira pravi vzgoji.

Takrat je marsikdo izprevidel, da bi ne bilo prav, če bi zapirali svetovnemu in časovnemu dogajanju pot v šolo, in začel je uporabljati časopis kot važen vir vzgoje in pouka; čital ga je ali pa pripovedoval iz njega.

Ljudstvo je trpelo, postajalo vedno bolj nezadovoljno, zaupalo ni več nekdanjim malikom, zavedati se je začelo svojega dostojanstva in svojih človeških pravic. V zbornici so sodili vladajoče in odkrivali grozovita dejanja nad narodom in družbo. In iz muk in pregreh so si zasanjali pota v rešitev. Osebe, dogodki in pojavi so bili znamenja neumornega zgodovinskega razvoja. V tistih časih je bilo mogoče razvijati otrokovo zavest vzporedno z razvojem zavesti in mišljenja trpečega naroda. Kako škoda je bilo utajiti mladini toliko veličastnih stvari, prezanimivih po svoji zunanji in notranji vrednosti! Ko je bil svet najbujnejši, so bili nekateri v zadregi in so izpraševali, kaj naj učijo iz zgodovine in zemljepisja, takrat namreč, ko se je zgodovina ustvarjala in je zemlja kipela v prenavljanju in razkrajanju. Sedaj obhajamo obletnice in med nami jih je mnogo, ki se ne spominjajo ničesar, dasi so takrat živeli in obiskovali osnovne, samostanske ali srednje šole ali pa učiteljišča; v njihovem znanju o preteklem času ni korenin doživetja in ganotja. Kdo je kriv?

Kar je bilo, je bilo. Toda omeniti moramo vse to zaradi sedanjosti. Tehnika deluje, kakor bi čarala, znanost odkriva čuda, gospodarstvo prenavlja, razkraja in spaja človeško družbo. Toki novosti vre iz vseh krajev sveta in greh bi bil, če se ne bi ustavil niti za hip v šolski sobi med otroci. Ali naj bo šola brez antene?

Učitelj, ki ga je prerodil čas dogodkov in nauk nove šole, uporablja pri pouku časovne dogodke. In tako jih dela vedno več, čim bolj se pač širi duh nove vzgoje. Učitelji življenjskega principa spoznavajo kar sami od sebe, da ne sme biti otroku prikrito, kar se godi za njega dni. In učitelj izrezuje novice in članke iz dnevnikov, jih naleplja v šoli in otroci jih čitajo, posamič ali skupno; otroci prinašajo od doma časopis ali stran zanimivih poročil; učitelj pripoveduje, kar je čital novega in zanimivega, otroci pripovedujejo, kar se je zgodilo v svetu čudovitega in nenavadnega. Posebno ganejo otroka novosti, ki so za ljudstvo biološke važnosti, in novosti, ki dajejo hrano njegovi radovednosti in oživljajo njegovo domišljijo. Otrok se že zgodaj uči misliti o javnem življenju; pojmi, ki jih dobiva iz bujne in pestre snovi, so živi in sočni in ustvarjajo živahno, s kulturnostjo prepojeno duševnost.

Po vaseh je časopis v šoli še bolj potreben kakor po mestih. Po mestih čitajo časopis skoro po vseh družinah, dnevniki so razpostavljeni pred uredništvu, ljudje se povsod razgovarjajo o najnovejših vesteh. Med kmetiskim ljudstvom pa jih je še mnogo, ki niso naročniki listov, in le redki je dogodek, o katerem bi resno razpravljala vsa vas. Časopis v šoli ima tedaj za kmetškega otroka tudi ta pomen, da mu nudi to, kar nudi mestnemu otroku družina, javnost in cesta. Pripomniti moramo pa zopet, da je le časopisu v šoli mogoče odtegniti mestnega otroka suženjstvu javnega in žurnalističnega mnenja, ki ga mase sprejemajo tako nerazsodno in nepremišljeno. Čitanje časopisa v šoli je lepa prilika za vzgojo k avtonomnemu mišljenju, obenem pa h kolektivnemu mišljenju.

Nerodno je le eno. Ne more imeti vsak otrok časopisa, zato ga tudi ne morejo vsi čitati. Obzorje si otrok obogati in duha poživi, ne more se pa izvežbati v čitanju kot mehanski delu. Ali naj bo časopis vir sponavanja sveta, čitanka pa sredstvo za pridobivanje spretnosti v čitanju? Združiti moramo oboje, spoznavanje in spretnost čitanja, in sicer tako, da ga zanimanje za vsebino dovede do čitanja, t. j. da čuti neposredno potrebo po znanju čitanja, ne pa tako, da je čitanje le zaradi čitanja. Skrbni in izobraženi starši kupujejo svojemu otroku mladinske knjige ali mu naročijo mladinski list;

doma ima otrok vso udobnost, pozimi zakurjeno, zvečer razsvetljeno sobo; ni lakote ne prepira. In otrokom takih družin ni treba posebnih vaj, čitati se naučijo kar nehote. Kako vse drugače je s kmetским in delavskim otrokom! On nima ne svoje knjižnice, ne svojega lista, ne luči, včasih še mize ne. Takega otroka neprestano poziva učitelj, naj se uči čitati, dvajsetkrat, tridesetkrat, petdesetkrat naj prečita sestavek v čitanki, če ne, bo »zaprt«.

Kako bomo pomagali otroku, vzgoji, poučku in učitelju?

Ustreči zahtevi po uporabi časopisa v šoli, zahtevi po združitvi spoznavanja in čitanja, zahtevi, naj bi otrok, zlasti kmetски in delavski, po svojem nagnjenju, ne po učiteljevem ukazu, iskal kar sam od sebe duševnih vrednot v tiskani besedi, je mogoče le z izdajanjem časopisa za šolo. Potem bi dobival vsak otrok časopis, vsi bi se zanimali zanj, prečitali bi ga, preden bi jim učitelj ukazal, čitali bi ga doma in v šoli, čitali bi ga zaradi vsebine, obenem bi si pridobili spretnost v čitanju brez odpora.

* * *

Proti čitankam je vedno večji odpor; saj so tudi pravi izrodek tradicije. Preveč so šolske, pa premalo sočne, bujne in vesele. Pripravne so le za mrtve vaje v čitanju, sestavke pojmi otrok šele po dolgi in mučni razlagi, toda pojmi jih le intelektualno, brez radosti in vneme, brez čustvovanja.

Sestavki iz realij so le surogati brez soka; za njih razumevanje bi bil potreben dolg proces duševnega dela, začeni pri realni podlagi, življenju in konkretni snovi, iz katere je sestavek izšel. Čemu bi otroku surogati, ko je željan sočnih plodov življenja? Sestavki bi morali biti vir, ne pa posode. Pri zgodovinskih sestavkih ni ne plastičnosti, ne živahnosti; med posameznimi dogodki ni organske zveze, kar je pač bistveno v zgodovini. To ni snov, iz katere bi otrok nekaj spoznaval, ampak skupina besedi; da jih razume, potrebuje otrok poprej doživetja, obzorja, primerov, dopovedovanja in razlaganja. Koliko dela in truda za učitelja! Za otroka pa tudi. Vsi sestavki bi morali biti taki in v takem redu, da bi jih otrok neposredno razumel.

V leposlovnem delu so uporabne le pravljice, pripovedke in povestice. Odlomki iz večjih del so kot organi, odrezani od celotnega organizma. Primerjajmo odlomek iz Jurija Kozjaka s celim Jurijem Kozjakom! Primerjajmo, kakšen vtis napravi na otroka odlomek, potem pa, kakšen vtis napravi na otroka cela povest. Iz čitank ne more otrok spoznavati naše književnosti; poznavanje z vsiljevanjem okori duhove, ne zbuja pa v njih kulturnih teženj, t. j. prave izobrazbe, katere bistven znak je stremljenje.

Najbolj usodno za čitanke je dejstvo, da ne morejo otroku govoriti o stvarih, ki se ravnokar godijo po svetu; okorelost in pasatizem je njih poteza.

Ta izobraževalna nezmožnost čitank spodbuja marsikoga, da razmišlja o časopisu za šolo. Vprašnje je le, ali naj časopis popolnoma nadomesti čitanko ali naj jo le izpopolnjuje. Iz birokratičnih razlogov je ne moremo popolnoma odpraviti, zato bi jo momentano časopis le izpopolnjeval. — Tudi ne bo mogel biti časopis tako obširen, da bi dal otroku vseobsežno kulturo, zlasti ne bo mogel dati dovoljne književne izobrazbe. To lepo nalogo bo omogočilo izdajanje celotnih del iz slovenske in svetovne književnosti v tako prijaznih in pristrčnih knjižicah, kakor nam jih je letos podarila Mladinska Matica. Potem ne bomo več pogrešali čitank in jih bomo lahko za vedno poslali v pokoj.

Časopis, ki bi ga uporabljali v šoli, naj ne bo pisan za šolo, pač pa za mladino, in knjižice, ki bi jih čitali v šoli, naj ne bodo pisane za šolo, ampak za mladino, za živo mladino!

* * *

Kaj naj obsega časopis za šolo?

Otrok živi svoje vsakdanje življenje, hoče razumeti to življenje, obenem pa hrepeni, zlasti od devetega leta dalje, po spoznanju stvari, ki so onkraj njegovega obzorja in segajo v daljavo, preteklost in bodočnost. Časopis naj bo iluminacija otrokovega vsakdanjega dela in življenja, obenem naj mu daje obzorje, ki si ga zdrava, nezatrta in svobodno se razvijajoča mladina tako želi.

Časopis za šolo naj bi obsegal: 1. novice iz Slovenije; 2. novice iz Jugoslavije; 3. novice iz vsega sveta; 4. članke iz prirodoznanstva, zemljepisja in zgodovine; 5. članke iz kmetijstva, tehnike in gospodarstva; 6. članke iz higijene; 7. razne nasvete za hišo in dom; 8. članke etične vsebine; 9. poročila o novih mladinskih knjigah in o slovenski umetnosti; 10. smešnice; 11. uganke; 12. inserate; 13. podlistek.

Poročila iz Slovenije naj bi pošiljali otroci iz vseh krajev ožje domovine; poročali naj bi tudi o socialnih in gospodarskih prilikah v svojem kraju. Uredništvo naj bi preskrbelo poročilo o tistih važnih dogodkih, ki bi jih otroci ne omenjali. Mladina naj spozna iz poročil o oblastni skupščini in o sodnih obravnavaх potek sej, sodni proces in najvažnejše iz kazenskega zakonika.

Jugoslavijo naj spoznajo otroci iz poročil o važnih dogodkih, ki so se pripetili v najvažnejših krajih države, potem iz poročil sej v narodni skupščini in v ministrskem svetu. Urednik bo moral prikazovati v teh novicah tudi verno sliko naših gospodarskih in socialnih razmer.

Naj ne misli nihče, da bodo slabe strani pri sejah ali sodnih obravnavaх neugodno vplivale na otrokovo vzgojo. Urednik bo moral združevati v takih opisih takt in resnicoljubnost, učitelj pa bo moral z otroci to snov tako obravnavati, da bo spoznal otrok državni sistem in se zgražal nad krivicami zločincev.

Pozabiti ne smemo niti v eni številki Slovencev na Primorskem in na Koroškem! Vedno je treba spominjati mladino vseh krivic, narodnih, socialnih in gospodarskih, ki jih mora pretrpeti del našega naroda. Odkod trpljenje? Ali so podjarmljeni Slovenci sami odločali o svoji usodi? Kdo jim je kriv vsega gorja?

Največ zanimivega se pripeti izven mej naše države ali pa še celo v drugih delih sveta. Bistvo dogodkov mora biti splošnega pomena, v njem se mora odražati globlja ideja, nepotrebni pa bi bili dogodki individualnega značaja, čeprav bi zanimali po svoji čudovitosti. Poročila naj bodo otroku podlaga za spoznavanje vsega sveta in vseh držav, svetovnega proizvajanja, zemljepisnih posebnosti šinom zemlje, odnošajev med državami, naj pa tudi odkrivajo narodne in socialne krivice napram nekulturnim ljudstvom in narodnim manjšinam; usoda kolonov, zamorcev, delavcev, otrok in zatiranih narodov naj bo otroku dobro znana.

Poročila o posameznih dogodkih ne bodo sama sebi namen, ampak bodo izhodišče za ustvarjanje splošnega pojmovanja, mišljenja, naziranja, čustvanja in hotenja. Metodični pripomočki bodo razgovori, primerjanje s podob-

nimi dogodki, knjige, drugi časopisi, slike in zemljevidi; iz radovednosti iščejo tuje kraje po zemljevidu, zlasti pa po atlasu, če ga imajo. K pojasnjevanju dogodkov bodo pripomogli tudi članki splošne vsebine. Ti naj opisujejo kraje, v katerih se je kaj zgodilo. V vsaki številki naj bodo slike slovenskih, jugoslovenskih in svetovnih krajev. Opise slovenskih krajev naj bi pošiljali otroci. Ker so dogodki vedno v zvezi z osebami, naj bodo prideljeni tudi članki o važnih ljudeh. Ob zgodovinskih dneh bodo govorili o zgodovini in voditeljih našega naroda, naše države in vsega sveta. Vsak letni čas je zanimiv glede na življenje rastlin in živali. Kako zanimivi bodo članki po vzoru Erjavčevih podob! Le še posebnosti notranjih organov bo treba upoštevati, pa bodo članki tudi vzgojni, zbudjali bodo ljubezen in zanimanje za naravo, v kateri živijo otroci, pa tudi za naravo, ki je daleč, daleč od njih. Nič manj pomembni ne bodo članki o solncu, luni in zvezdah. Gradiva bo vedno dovolj na izbiro.

Članki iz gospodarstva bodo dajali otroku navodila, kako bi morali ljudje obdelovati zemljo, rediti živino, gojiti sadno drevje, ravnati z mlekom, kako bi morali pravilno gospodariti in gospodinjiti. Vse to naj bo v najtesnejši zvezi s prirodoznanstvenimi zakoni in nauki. Lahko je dobivati zakone iz kmetijskih pojavov, lahko so pa tudi zakoni v pojasnilo kmetijskim pojavom. Članki v tem oddelku naj razlagajo otrokom motorje, stroje, aeroplane, zračne ladje in razne tehnične iznajdbe; govorijo naj o gospodarskih razmerah v drugih deželah, o trgovini, obrti in industriji, naj pa poročajo tudi o cenah in valutah, o uvozu, izvozu in carini. Zelo primerne bodo naloge iz računstva in geometrije.

Priliko za članke iz zdravstva bodo nudile bolezni, ki se pojavljajo v raznih letnih časih, epidemije, higijenske nepravilnosti med narodom, kajenje in uživanje alkohola; opozarjajo naj otroke na higijenski način življenja in pripovedujejo o hrani, obleki in stanovanju; ne smejo pa zamolčati, da je poleg nevednosti tudi uboštvo krivo, da ljudje bolehajo in prekmalu umirajo. Z zdravstvenimi navodili bo združen nauk o človeškem telesu, bakterijah, zraku in o vseh onih stvareh, ki so pogoji in vzroki našega zdravja ali naših bolezni.

Navodila za hišo in dom naj bodo kratka; sem pa tja se naj dostavijo tudi kratki sestavki iz kemije; naloge iz kemije bodo v veselje otroku in učitelju.

V listu naj se zrcali otrokovo etično življenje. Članki naj zbudajo v mladih dušah veselje do dela, dobro voljo do vseh ljudi, zlasti do revnih in trpečih; zbudajo naj odpor proti škodoželjnosti, krivicam in zatiranju, navajajo naj otroke, da razmišljajo tudi o duševnih pojavih, zlasti pa o etičnem življenju. Beseda v trdi obliki naukov in pridig ne bi ganila, pač pa bi se otrok zamislil v breztendenčno razglabljanje o etičnih straneh vsakdanjega in resničnega življenja. Drugi narodi imajo o tem zelo lepo literaturo.

Naša mladina naj začne že zgodaj zasledovati pojave v naši književnosti. List naj objavlja kratke recenzije o novih slovenskih knjigah, in sicer o vseh knjigah, ki bodo dobre tudi za otroka, tedaj ne le o knjigah, ki so nalašč za otroka pisane. Mladina naj izve tudi vsaj najvažnejše iz slovenske umetnosti.

Smešnice in uganke bodo otroci vedno najprej poiskali.

Inserati bodo vabili le take predmete, ki bodo otroku koristni.

Podlistek bo vzgajal otroka za razumevanje slovenske književnosti in književnosti v splošnem. Otrok naj čimprej zasluži in začuti notranjo vred-

nost pesmi in povesti; naj pa tudi na lahek in naraven način spoznava usodo in življenje naših pesnikov in pisateljev, ne kot katekizem, ampak kot osebnosti, ki imajo sorodnost z njegovim duševnim življenjem, njegovim pogledom v svet, njegovim veseljem, njegovim čustvovanjem in njegovim sočustvovanjem. Vsak podlistek naj vsebuje pesmi, črtice, povestice ali meditacije le enega pisatelja, in sicer take in v takem redu, da bo otrok že iz njih spoznal njegovo življenje, njegov značaj in njegovega duha. Pridejan naj bo prav kratek življenjepis ali pa kaka anekdota iz njegovega življenja, potem pa slika. Ali naj bo določen kak red? Vedno obhajamo obletnice naših književnikov. Lepo in plodonosno bo, ko bo podlistek govoril o ljudeh, za katere se zanima vsa javnost. Naj se zanje tudi otrok zanima! V čitanki so pisatelji v tako raztresenem redu, da že po svoji obliki ne more dati vtisa o kakšni enotni osebnosti. Podlistek pa bo posvečen le enemu književniku, zato se bodo zbrale misli le okrog tega. Včasih bo moral biti podlistek posvečen čemu drugemu: letnemu času, prazniku, zgodovinskem dnevu, trpljenju Slovencev v Italiji in vsemu, kar naj ustvarja v otroku kultivirano duševnost.

V podlistku naj bi izhajala tudi kaka zgodovinska povest, bi ki se nadaljevala. To bo mogoče, če bo ostalo še kaj prostora, potrebno pa le toliko časa, dokler ne bo Mladinska Matica uredila in uresničila izdavanja cenih mladinskih knjig, kot jih drugod že imajo.

* * *

Časopis za šolo bi imel poleg že omenjenih prednosti še druge dobre strani. Koristil ne bi samo otroku, ampak tudi staršem, ki nimajo v hiši drugega časopisa. Z otrokom vred bi črpali iz njega znanje in kulturo tudi starši, bratje in sestre. List bi imel velik vpliv na ljudsko kulturo in bi v mnogih hišah postal pravi družinski list.

Časopis bi bil aktualen in labilen. Lahko bi se vsak čas spreminjal, popravljaj, izpopolnjeval in izboljševal po vsebini in obliki, vedno bi se lahko upoštevali pametni nasveti.

Po vsebini, slikah, reprodukcijah in ilustracijah bi lahko odgovarjal notranjemu zanimanju, razpoloženju in notranjemu vprašanju naših otrok. Kaj vemo, za koliko stvari bo otrok še radoveden! Zato je pa za vsebino mogoče navesti le nekaj smeri, ni pa mogoče podati prenatanežnega načrta.

* * *

Kdo naj prevzame uredništvo in založbo? Brez dvoma bomo zaupali to težko in važno nalogo Mladinski Matici. Največ skrbi bo zaradi denarnih sredstev. Ker bi bil časopis namenjen vsem otrokom od devetega leta dalje, bi bilo čez 30.000 naročnikov. List ne bi bil tedaj niti preveč drag. Da bi vsi redno plačevali! To bo odvisno od discipliniranosti učiteljev. Ne bi bilo nemogoče, da bi učitelj redno pošiljal vso naročnino, ali težko. Nekaj denarja bodo prinesli otroci, nekaj bo prispevala občina, nekaj bodo določile igre in prireditve. Čitanke so bile dražje, toda rabne so bile po več let, zato je bilo z njimi manj skrbi, kot bo s časopisom. Ker pa bo časopis cenejši in zanimivejši in bo mogoče pošiljati naročnino vsaj dvakrat v letu, tedaj dvakrat po polovico, se ne bo zdelo staršem breme tako strašno; mogoče pa se bodo starši ogreli za list zaradi vsebine.

Uredništvo bi naj Mladinska Matica izročila kakemu sposobnemu človeku, ki si bo zagotovil sotrudnikov.

* * *

Za časopis se mora pripravljati vse učiteljstvo. Vsak naj o tem razmišlja in širi zanimanje med učitelji in otroci. Uporabljajo naj se že sedaj časovne novice, zato da se poizkusijo metode in uspehi.

* * *

Naj bodo moji nasveti o časopisu za šolo le v pobudo za uresničenje, kakšen naj pa bo list, o tem se bo treba še temeljito pomeniti.

Stokrat ljubše mi je, da se otrok sploh ne uči tega, kar bi se učil le iz »štrebersstva« ali iz zavisti. (Rousseau: Emil.)

Baje se nekatere babice ne ustrašijo pred tem, da s pritiskanjem dajo novorojenčkovi glavi »popolnejšo« obliko. Torej: naše glave, kakor jih je oblikoval Stvarnik, so za nič. In zato jih morajo od zunaj popravljati babice, od znotraj pa filozofi. To so Karaibi za polovico srečnejši od nas! (Rousseau: Emil.)

Prvo pravilo bodi: Opazuj naravo otroka in sledi poti, ki jo narava kaže. Ona nepresfano vadi otroka; utrja njegovo telo z različnimi preizkušnjami in ga že zgodaj seznanja z bolečinami in težavami. (Rousseau: Emil.)

V prvotnem otrokovem joku leži prošnja; če mu pa brez potrebe ugodiš, ga razvadiš in se prošnja spremeni v zahtevo. (Rousseau: Emil.)

Veste, s kakim sredstvom napravite otroka najsigurneje nesrečnega? Skrbite, da doseže vse, kar želi. Ker se mu bodo želje tako silno lahko izpolnjevale, bodo narasle do nedoglednosti. Nazadnje mu boste seveda morali odrekati; toda to odrekanje, ki ga ni vaje, mu bo povzročilo večjo bolečino, kot pogrešanje zaželenega predmeta... Vaše odrekanje bo smatral le za prefrzo, za namerno sekaturu. Povsod bo začel slutiti zlonamernost, in zbudilo se mu bo sovrašтво napram vsemu svetu.

(Rousseau: Emil.)

Anton Skala:

Iz življenja duševno zaostalih otrok.

(Konec.)

Ko so otroci že rojeni in kažejo, da se bodo dobro razvijali, začno matere s strahom opazovati, da zaostajajo v razvoju. Životek jim slabi, bodisi radi pomanjkanja hrane, vlažnega stanovanja, temnih prostorov ali drugih vzrokov. Otroku se začno kosti mehčati in kriviti, ne more shoditi. Ko pa otrok shodi, ima skrivljene noge, na hrbtu grbo ali vdolbino, kurje ali čolničaste prsi, oglato, ploščato ali grbasto glavo, navzkriž stoječe zobe. To je angleška kostna bolezen ali rahitis. Rahitis, ki povzroča nepravilen razvoj kosti, tudi lobanjskih, ima za posledico tudi ovire v razvoju možganov. Stroh-mayer pravi, da nahajamo med duševno zaostalimi otroki do 75% otrok z rahitičnimi znaki.

12. Po izjavi matere je 10-letna Mina enajsti otrok od dvanajstih živorojenih zakonskih otrok; vsi žive razen enega, ki je umrl na škrlatici v sedmem letu starosti. Dekličin porod je bil normalen in otrok se je prve tri mesece lepo razvijal. V tretjem mesecu pa so postale kosti v nogah in na glavi mehke. Povrhu je dobila še oslovski kašelj in ošpice. Radi mehkih kosti se ji je pričela glavica večati. Slabe zobe je dobila v osmem mesecu, govoriti je pričela s štirinajstim mesecem, na noge pa se je postavila šele v tretjem letu. Starši so zdravi; stanovanje, ki je temno, brez solnca in vlažno, sestoji le iz ene sobe in kuhinje ter je mnogo premajhno za 13 oseb. Oče ne zasluži toliko, da bi bilo vsak dan dovolj kruha za otroke. Vse te razmere povzročajo, da zaostaja deklica, ki je sicer ubogljiva in rada pomaga pri domačem delu, v telesnem in duševnem razvoju.

Da otroci zaostanejo v duševnem razvoju, so večkrat vzrok tudi razne žleze v človeškem telesu. Žleze izločajo neko snov, ki prehaja v kri in s krvjo po vsem telesu in ki je v primerni količini neobhodno potrebna. Ako te žleze obole, nastanejo na raznih mestih našega telesa izpremembe. Med najbolj znanimi žlezami je golša. Vsem so znani »krofasti« ljudje, to so ljudje z oteklo golšno žlezo. Mnogi otroci imajo to žlezo posebno otečeno. V takih slučajih je rast pritlikava in na koži je včasih opaziti posebne sluzaste zabuhline. V nekaterih krajih naletimo na cele vrste tako obolelih, ki jih nazivamo kretene. Da bi zdravniki kretinizem odpravili, so začeli golšo odstranjevati; toda v prvih poskusnih slučajih se je dogodilo, da so bolniki postali popolni bebci. Radi tega bolniku nikdar ne izrežejo cele golše, ker je golša za normalni duševni razvoj potrebna.

Druge žleze, ki povzročajo telesno in duševno zaostalost, so tudi klicne žleze in jajčnik. Posledica teh žlez je razlika v spolu, v moškem in ženskem glasu in drugačni zunanosti. Ako te žleze obole, ostane otrok vedno na isti stopnji telesnega in duševnega razvoja.

13. Mati, ki je pripeljala 12-letnega sinčka na pomožno šolo, je navedla sledeče: Otrokov starši so popolnoma zdravi in ne žive v slabih razmerah. Izmed štirih otrok so trije zdravi in normalni. Tudi ta deček je bil v zgodnji mladosti zdrav; le glavo je imel izredno veliko, zlasti zatilnik. To se je začelo kazati, ko je bil deček star že tri leta. Tedaj je tudi dobil debel vrat; zdravnik je rekel, da bo »krofast«. Na glavi je dobil luskinasto kožo in redke, ščetinaste lase, na telesu se je koža nagubala in ostal je vedno majhen in

čokat. Od tedaj je bil deček večkrat bolan, prebolel je tudi škrlatinko. Mati je še izjavila, da mu bo dala izrezati pozneje žilo, ki ga ovira v rasti, in da bo tedaj zopet vse dobro.

Omenili smo že v začetku in pozneje skoraj v vseh slučajih, da je alkohol najnevarnejši in najpogostejši povzročitelj duševne zaostalosti. V največ slučajih najdemo, da so starši alkoholiki in so radi alkohola že tako oslabei, da ne morejo roditi krepkih, zdravih otrok. Dogode se pa tudi slučaji, da starši ponujajo že dojenčku vino, žganje ali druge opojne pijače; pravijo, da otrok tako prej in bolje zaspi. Na ta način zastrupljajo starši sami svoje otroke z alkoholom, ki povzroči, da zdravo rojeni otroci zastanejo v duševnem razvoju. Poleg vina ali žganja je zlasti priljubljen mak kot uspavalno sredstvo.

14. Pepca, devetletna učenka pomožne šole, se je rodila zdrava. Ko je bila stara pol leta, je dobila pljučnico, ki jo je prebolela. Deklica je imela vedno rahlo spanje. Da bi prej in trdneje zaspala, je dobivala vino ali pa v mleku namočen mak. Mati trdi, da je otrok radi obilo zavžitega maka in vina zaostal v telesnem in duševnem razvoju. Otrokov oče je pijanec. Od sedmih otrok je en dojenček umrl takoj po rojstvu; ena deklica pa je stara že 12 let, a morajo z njo še vedno tako ravnati kakor z nekaj mesecev starim otrokom.

Ako opazujemo duševno zaostale otroke, vidimo, da so navadno vsi telesno slabotni, ali da imajo telesne napake, kakor: nesimetrično glavo, nepravilna ušesa, nenaravna usta, takozvana zajčja usta, volčje žrelo, slab vid ali sluh; večkrat škilijo in nepričakovano pogosto imajo slabo razvit govor, z mnogimi govornimi napakami; jecljajo, izpuščajo glasnike ali jih zamenjujejo, šušljajo ali so celo gluhonemi. Večkrat so tudi epileptični, imajo živčne napade, krče, sv. Vida ples, glavobol, ne morejo spati, se strasijo, kriče po noči itd.

Da dobimo enotnejšo, zaokroženo sliko, naj navedem podatke, ki sem jih dobil pri statističnem pregledu na šoli za duševno zaostale otroke. Šola je obiskovalo 65 otrok, 27 deklic in 38 dečkov. Bili so iz 59 družin, ker v 6 slučajih sta bila po dva otroka iz iste družine. Otroci so bili po večini od ubožnih staršev, delavcev, rokodelcev, le v petih slučajih so bile razmere doma ugodnejše. 10 otrok je bilo nezakonskih. Teh 59 družin je imelo 385 otrok, od katerih jih je 74 umrlo. Po izjavah staršev in zdravniškem pregledu se je dalo sklepati v 8 slučajih na dedno živčno obremenitev, v 35 slučajih na kron. alkoholizem, v 1 slučaju na sifilido, v 9 slučajih na tuberkulozo in oslabele starše; 25 otrok je imelo rahitične znake, 5 skiofulozo, 6 vnetje ušes, 5 je bilo kratkovidnih, 3 so škilili, 1 gluhonem, 20 nepravilen govor, 2 pritlikava, 8 krče, 5 jih je kričalo ponoči, 4 so imeli epileptične napade, 2 vnetje možganske opne, 1 polipe, 8 golšo, 15 otečene žleze na vratu, 4 zastrupljenja po alkoholu in maku, 2 volčje žrelo, 10 glavobol, 14 poškodbe na glavi, 1 kilo in 8 jih je močilo posteljo.

V vseh slučajih, ki smo jih navedli, smo videli, da zaostajajo otroci v duševnem razvoju, ker se izvrše radi različnih vzrokov bolj ali manj izrazite izpremembe na možganih. Te izpremembe so včasih tako neznatne, da bi jih niti s povečalnim steklom ne videli, včasih pa so prav izrazite. V nekaterih slučajih idiotije manjkajo celi deli možganov, ali pa so razne možganske krpe drugače oblikovane in tudi možganski zavoji drugače leže. Včasih so ti zavoji pomanjšani, možganski prekati ali dupline pa večje, ker so napolnjene z vodo. Navadno so možgani duševno zaostalih tudi lažji. Po Bayersthalu meri lobanja normalnega sedemletnega dečka v obsegu 48 cm, deklice

pa 47 cm; s 14 leti pa meri glava dečka 50·5 cm in deklice 49·5 cm. Ako meri glava šestletnega otroka 46 cm, ne bo najboljši učenec; zelo dobri učenci pa so normalno razviti 11-letni otroci, ako jim meri glava v obsegu 51·5 do 52·5 cm.

Za boljše razumevanje bi bilo potrebno, da bi se seznanili s človeškim živčevjem, osrednjim in obkrajnim, zlasti s človeškimi možgani: z možganskimi opni, prepreženimi s krvnimi žilicami, z 2·5 mm debelo rdečesivo skorjo, ki je pravi parni kotel v človeškem organizmu, z belo vlaknasto mozgovino, z brazdami, ki dele možgane v štiri krpe ali okraje, in z možganskimi zavoji. Vedeti bi morali, kje leže v možganih poedini centri. A govoriti o možganih je področje medicine; zato naj opozorim poleg že uvodoma navedenih del še na izvrstno delo: »Das menschliche Gehirn« dr. phil. in med. R. A. Pfeifer, 4.—8. izdaja s 111 slikami; založba: Wilhelm Engelmann, Leipzig.

V nas se pojavlja nekako učno besnilo: otroka hočemo učiti tudi to, kar bi se sam od sebe mnogo bolj naučil. Radi tega pa opustimo marsikaj, kar bi ga morali mi naučiti. (Rousseau: Emil.)

Ne dajte Vašemu gojencu nobenih ustnih naukov; izkustvo samo ga mora poučiti. Ne kaznujte ga, ker ne ve, da je kaj zakrivil. Ne zahtevajte nikoli, da Vas prosi odpuščanja, ker nič ne ve o tem, da bi Vas razžalil. (Rousseau: Emil.)

Za olajšanje življenja je pravzaprav v formalnem oziru silno malo potrebno: prijaznost. S tem bi prenehala milostna dobrohotnost, hlapčevska ponižnost, neprijazno zahtevanje, dajanje, jemanje, ustrežanje. Ne žeželi bi si zaman pohvalne besede; ne iskali bi zaman pogleda, ki potrjuje, in ust, ki branijo. Bilo bi topleje na svetu; vsak bi z večjim veseljem delal, ker bi z večjim veseljem živel; vsak bi raje ustregel, ker bi vedel, da dobi zahvalo. Torej: več prijaznosti v obnašanju in v govorici. Nimamo ust za to, da se nam penijo, da se rogajo, da brez skrbi žalijo in ranijo. Imamo jih za to, da se smehljajo, vedno smehljajo, četudi ne izrekajo sladke besedice »ti«, se mora vendar iz njihove melodije razbrati razumevanje, dobrohotnost in volja po pomoči.

Evropa se »amerikanizira«. Toda iz Amerike prevzemamo le najabsurdnejše; ne prevzemamo pa tudi amerikanskega smehljanja.

Današnji epohi se dogaja, da daje veliko bogastvo za majhen dobiček; dobiček je: čut za stvarnost, zgubljeno bogastvo je: prijazno življenje. Stvarnost je sicer resnica, a resnica je več kot stvarnost. Resnica je, da življenje zahteva prevaro, ki pokrije mraz, temo smrt; da življenje lahko živimo in hočemo živeti le, če ga obseva sijaj, četudi navidezen. (Ernst Lothar.)

Karel Doberšek:

Socialne sličice iz otroškega življenja.

(Konec.)

4.

Družina delavke-vdove je tročlanska. Dekle, ki pohaja 6. razred, je staro 13 let. Deček je mlajši. Mati zasluži mesečno okroglo 400 Din, če ima stalno delo. Pri materi stanuje še odrasla hči s svojim možem alkoholikom, ki vse zapije. Prilike prinašajo, da vzdržuje mati svojo družino in družino zeta-pijanca.

Naj navedem jedilni list za teden dni, kakor ga je sestavila učenka. Zajutrek: 7 krat skodelico kave s kruhom; mala južina (v šoli): 6 krat košček kruha ali ena žemlja; obed: kisl juha, krompirjeva omaka, 3 krat zelje in krompir, v nedeljo: mesna juha z rezanci, košček mesa in krompirjeva omaka; mala južna: 6 krat košček kruha; večerja: 3 krat kava in kruh, 1 krat kava in krompir, 2 krat lipov čaj in kruh. 1 krat fižol in zelje.

Iz jedilnega lista razvidimo, da tvorita glavno jed kava in kruh za vse dni v tednu. Kava je samo pobeljena z mlekom in nič več. To prehrano lahko ocenimo kot nezadostno.

Ker je dekle staro 13 let, se nahaja potemtakem ravno v dobi najhitrejšega porastka, bi potrebovala kajpak tudi najredilnejše hrane. Telesno izgleda oslabljena, v višini zaostaja za 12 cm, v teži pa za 7 in pol kg. Stalno toži o glavobolu in vročini. Jetična je, v 6. letu je bolehalo v prsih.

Pa tudi okolica v materinem domu ni primerna za zdrav duševni razvoj. Mlada zakonca sta v stalnem prepiru. Mož prihaja pogosto pijan domov, ponoči ali podnevi. Ker je povrhu še surove narave, pride vedno do prepиров, najprej seveda z mlado ženo, potem pa še z ostalimi. Grdo zmerjanje in končni pretepi so posledica. Pogosto sta otroka radi navedenega prikrajšana v svojem nočnem počitku, jok matere in sestre lega otrokoma ko mora na dušo. Pravi pekel je to za otroka. Z materjo mrzita zeta-svaka, vendar iznebiti se ga ne moreta. Sosedje se izogibajo moža.

Pogosto prihaja dekle v šolo nespočito, nenaspano. Da pouku ne more slediti, je naravno. Do sestrine možitve je prav normalno napredovala v šoli, sedaj pa jo teži bolj ko vse domača beda. Ne moremo določiti, kaj bi jo v šoli najbolj zanimalo, povsod kaže popolno ravnodušnost. Na izletu pripoveduje učitelju: »Mi smo žalostni, ker je svak tako divji in sestra tako nesrečno omožena« itd. V šoli sedi seveda mirno in tiho na svojem sedežu, njena prejšnja živahnost in veselost je povsem izginila. Brez premisleka odgovarja na tozadevno stavljeno vprašanje: »Najrajša bi bila v temnem gozdu. Tam je mir, domačih prepиров ni slišati.«

5.

V samotni koči stanuje delavec s svojo družino. Najemnik je te kočice. Radi tega, ker je bil pogosto pijan, so ga baje predčasno upokojili. Sedaj živi od male pokojnine, redi kozo, delata on in žena, kjer se pač da. Ker ni več stalnega zaslužka, sta morala z ženo porazdeliti deco na kmete; najmlajšega otroka, deklico N. sta obdržala doma.

Dekle N. pohaja že drugo leto I. razred. Na sebi nosi skoro prozorno obnošeno oblačilo, morda starejše sestre ali koga drugega. Silno jo mrazi, ker nosi to obleko tudi v najhujšem mrazu. Srajčke ne vidimo redoma, hlačk nima, čevlji so raztrgani, nogavice prekratke. V najhujši zimi ji je nekdo

podaril veliko volneno ruto, v katero se sedaj zavija. Kruha nima redno s seboj. Oče, ki je v pijanosti menda prava dobričina (najraje se reži ali joče), ji podari včasih kak dinarček, da si dekle kupi žemljico, kar otrok vselej pove učitelju.

Ali so taka darila ali morda še kaj drugega vzrok, da dekle neskončno rado govori o svojem očetu? Vidi se, da ga ljubi nad vse. Gotovo skuša mati vso grenkobo življenja prikriti otroku, a vendar odpira pripovedovanje otrokovo učitelju vso težo domače bede.

Te prilike so tudi krive, da je otrok, ki je odlično nadarjen, zaostal v I. šolskem letu; radi pomanjkanja obleke, pogoste obolenosti in pomanjkanja hrane — kruha, je neredno obiskoval šolo.

Ko stopim par dni pred Božičem v šolsko sobo, vpije vsa deca I. razreda ter skuša na vse načine povedati nekaj strašnega. Ko se pomiri, izvem, da se je na predvečer obesil oče šolarke N. v lastnem stanovanju. Čutil sem, da je ta strašni dogodek nekako izobčil otroka N. iz družbe male dece. Da ni bilo otroka do Božiča v šolo, mi je olajšalo delo in končno sem bil prepričan, da otrok ne bo občutil nobene grenkosti, ko se povrne v svojo prejšnjo otroško družbo.

Ker dekleta tudi po novem letu ni bilo v šolo, pošljem materi vabilo. V takem položaju je moglo samo ugodno vplivati, ako zahtevam otroka v šolo, saj je tudi mati bila prepričana, da otrok samomorilca težko najde svojo naravno dobro družino.

Pripravil sem se za drugi dan, da bo vrnitev med šolarje olajšana in popolna.

Dekle je prišlo v šolo po pričetku pouka. Ko odpre vrata, upre svoj pogled naravnost name; grem ji naproti, položim roko na glavo, primem drugo za njeno desnico in — teorija in praksa: Ko imam pripravljeno prvo besedo, me dekle v nervoznosti prehititi: »Nisem mogla priti v šolo, ker je bila pot ledena.« V šoli vlada tihota, kakor nikoli. Oči vse dece so uprte v mene in jasno čitam dvom v njih. Prvič odkar sem dekle poznal, sem slišal neresnično opravičilo. Dekleta je bilo samo zaupanje. Ta stavek, to opravičilo jo je naučila mati. Nisem ji zameril, da se je v svoji srčni stiski poslužila nedolžnega izgovora. Žal mi je bilo samo, da mi ni bila dana možnost, da bi jo vpeljal tako, kakor sem hotel. Zato zaenkrat stvar odložim ter samo pripomnim, da mi je bilo silno dolgčas po njej ter smo jo vsi zelo pogrešali v šoli. Deca je to na buren način potrdila. Sedaj sem videl, da bi mi dekle rado še nekaj povedalo, vendar ni smatralo trenutka primernim: zaenkrat se je razveselilo sprejema.

Nadaljni trije dnevi so potekali v enaki harmoniji, kakor prvi dan; deca je tekmovala v naklonjenosti do ubogega dekleta. To ni moglo ostati brez posledic. Četrty dan je N. brez kakršnekoli zveze s poukom oziroma s predmetom, o katerem smo razpravljali, vstala ter odložila svoje težko duševno breme. Povedala je, kako žalostne božične praznike sta imeli z mamo ter sta se takoj po pogrebu preselili v neko bližnje stanovanje. Tudi hoče mati, da se preselita sploh izven občine. To priliko smo potem šele mogli uporabiti, kakor je bil prvotno naš namen. Ne mati, ne dekle se nista izselili, ampak še dalje ostaneta, ko smo dekletu vrnili vero v družbo, kamor spada; ne motim se, tudi na mater ni ostalo to brez vpliva. Za daljšo dobo pa dekle ni hotelo ne peti in tudi ne udeleževati se otroških iger na šolskem dvorišču. Držalo se je najraje učitelja.

Anton Osterc:

Učiteljeva samoizobrazba.¹

Po izvajanjih tov. Mihajlovića vidim, da izhajava k istemu problemu (učiteljevo delo za socialni in občekulturni podvig družbe in tozadevno izobrazbo) iz popolnoma različnih temeljev; zato so tudi zaključki različni. M. si ne obeta izboljšanja od učiteljevega šolskega dela; pač pa polaga bistveno važnost na učiteljevo izvenšolsko delovanje za sanacijo socialnih razmer. Jaz gledam ta problem precej drugače; pravi uspeh vidim v učiteljevem šolskem delu, ki pa ga je seveda treba postaviti na druge temelje in ga poglobiti. Obrazložiti hočem to svoje stališče podrobneje.

Rousseau, Pestalozzi, Tolstoj in številni drugi misleci so izražali šoli hude očitke, češ, da greni otroku življenje, da mu s svojim vsiljevanjem zastudi to, kar bi mu moralo biti vir radosti in zadovoljstva, in da kviri njegov naravni telesni in duševni razvoj. Gotovo se je šola od takrat nekoliko izboljšala, a njena bistvena poteza je ostala. Vsiljuje otroku še vedno, za kar ne čuti nobene potrebe, in zatira njegove naravne instinkte. To, kar so videli ti možje s svojo globoko intuicijo, to potrjujejo danes eksaktne vede. Če čitamo poročila kriminalistov, psihijatrov, zdravnikov, nam stopijo hibe današnje šole čisto konkretno pred oči. Šola pomaga polniti čakalnice zdravnikov in psihijatrov, a tudi ječe! Z našimi surovimi kaznimi netimo v mladem človeku brutalnost, zahrbtnost, lažnivost, ali pa bolesten pesimizem; s pretiranimi in neprimernimi učnimi zahtevami povzročamo apatijo in tiramo deco v lenobo, pohajkovanje in tatvino; z rivaliziranjem med učenci za boljši red in učiteljevo naklonjenost jih tiramo v bolesten, brezobziren egoizem; z našo pedanco privzgjajamo nesamostojnost in jih delamo slepe igračke drugih; s predolgim in neprimernim sedenjem oviramo pravilno rast in slabimo živce.

Nesporno je, da je treba preurediti šolski ustroj v temelju. Spremeniti se mora razmerje učitelja do učencev in učencev med seboj. Pouk moramo preustrojiti tako, da se bo vršil iz golega interesa, brez vse sile; prilagoditi ga moramo naravnemu telesnemu in duševnemu razvoju otroka. A učiteljsstvo v splošnem tega razvoja niti ne pozna. Potreba po temeljitem študiju psihologije je torej nesporna.

Poleg te splošne naloge, ki zadeva pred vsem normalno deco iz normalnih razmer, čaka učitelja v šoli še ogromno individualno-terapeutično delo. Nekaterim posameznikom mora posvečati svojo posebno skrb; so to deca iz družin, kjer vlada glad, bolezen, razdor; deca, ki jo je pedantna domača vzgoja napravila malodušno in je zgubila zaupanje samo vase; deca, ki je radi brutalnega ravnanja v družini postala pesimistična napram svetu in zavzela sovražno stališče napram njemu; deca, ki je vsled skopuštva star-

¹ Tov. Dragiša Mihajlović je v 3. številki letnika Učiteljskega Tovariša objavil članek »Ideja samoizobrazbe«; v tem članku ugotavlja, da je študij pedagogike in psihologije za poglobljeno učiteljevo delo neploden, pač pa da ga podpira študij sociologije. Jaz trdim nato v 4. številki članka »Pedagogika? — Sociologija?« obratno. V 13. — 15. številki nato zavrača M. še nadalje vrednost pedagogike in psihologije, češ, da ne morejo pomoči k izboljšanju zdravstvenih in socialnih razmer; opozarja zlasti na socialne rane, ki jih treba lečiti. Evo odgovora. Pripominjam, da se zdržujem vseh reptik, ki ne spadajo nujno k temi.

Rad bi, da se v tej zadevi zedinimo, tem bolj, ker vem, da ima M. veliko število somišljenikov iz vrst najidealnejših in najdelavnejših tovarišev.

šev podhranjena; deca, ki jo vpregajo v prenaporno telesno delo; duševno zaostala in pohabljena deca, nezakonska deca, pastorki. Lahko bi še nadaljeval v naštevanju, pa bodi dovolj. Vsej tej deci treba pomagati in učitelj je v to moralno obvezan napram otroku in družbi. Kjer more, pomaga neposredno sam s svojimi ukrepi v šoli in z vplivom na starše; v mnogih primerih bo moral opozarjati pristojne oblastne činitelje, kakor n. pr. pri gladi in bolezni; če bi to ne izdalo, treba iziti v javnost. — Če učitelj zanemari to svojo nalogo, vzrastejo vsi ti posamezniki v nesrečna, antisocialna bitja in postanejo breme družbi. Da sortiramo deca mehanično v pridne in lene, dobre in hudobne, pametne in neumne, je pač vzgojitelja nevredno delo; je nepedagoško in nesocialno. Toda, ali delamo danes v splošnem mnogo več?

Delo v šoli je ogromno, le videti ga je treba. Učitelj, ki dovolj globoko pojmuje svoj poklic, se znajde pred težkimi nalogami. Pomoč mu nudi moderna psihologija. Istotako pa je potreben študij moderne pedagogike, ki je oprta zlasti na psihologijo in daje vzgoji splošne smernice. Ti dve vedi, zlasti pa psihologija, sta učitelju to, kar zdravniku fiziologija: njegovemu delu dasta trden temelj. Učita spoznavati otrokove težnje in kažeta pota, kako jim zadostiš; učita gledati v otrokove brige in obenem tudi kažeta pota, kako jih lečiš. M. odreka psihologiji praktično vrednost, češ, da »pro-matra dete uzeto samo za sebe, bez veze sa sredinom u kojoj živi«; če bi M. moderno psihologijo dodobra spoznal, bi tega ne trdil. Novejša psihologija načelno jemlje človeka kot celoto, z vsemi njegovimi dispozicijami (duševnimi in telesnimi) in z vsemi stremljenji. Vodi pa tudi nujno k raziskovanju in upoštevanju vsega, kar vpliva na otroka: družine, okolice, kulturnih dobrin itd.; vse to družimo pod pojmo »miljeja«; vzamemo ga seveda kot naraven produkt razvoja, brez vsakega vrednotenja. Proučujemo tu socialne, gospodarske, zdravstvene, splošne kulturne razmere. S tem nujno pridemo v področje socioloških dejstev, a — kar je bistvenega pomena — iz specialnih pedagoško-psiholoških vidikov. Individualna panoga moderne psihologije je sploh neločljiva od miljeja ter vedno in vedno zadeva tudi ob socialne in gospodarske razmere, poleg mnogih drugih seveda. Vzemite v roke n. pr. »A. Adler: Menschenkenntnis«.

M. naziva moje zaupanje v pedagogiko in psihologijo »naivno«. A takih »naivnih« je silno mnogo! Sploh vsakdo, ki se poglubi v ta študij, postane »naiven«, med njimi celo prav resni in učeni možje. To bi naj M. dalo malo pomisliti. Interes za psihologijo raste tudi izven pedagoških krogov: v kriminalistiki, medicini, sociologiji (glej Simmel) itd. Če je doslej psihologija vzgoji malo koristila, je pač jako razumljivo: premalo jo poznamo! Če se bo M. vglobil v študij moderne psihologije, ali če bo zasledoval delo naprednih nemških in zlasti ameriških učiteljev, dvomim, da bi potem še vztrajal pri trditvi, da psihologija »učitelju kao nastavniku ne daje ništa pouzdanost«. Saj tudi slučaj devetletnega dečka, ki ga M. navaja po Blonskem, potrjuje vrednost psihologije! Podobnih slučajev imamo tudi v našem lastnem delokrogu vse polno; le žal, da nimamo smisla zanje. Sicer pa M. končno vendar priznava vrednost omenjenih ved, ko priporoča študij »biosocialne psihologije« in »biosocialne pedagogike«. Ne vem pa, kaj pod tem pojmuje. Naj bi to blagovolil objasniti; morda se tem potom zblizamo?

* * *

V Učiteljskem Tovarišu sem priporočal študij pedagogike s psihologijo. Tu sem zdaj objasnili, zakaj. Pokazal sem, kako obširno je učiteljevo specialno delovno področje in povdaril vlogo, ki jo igra v njegovem poklicu pedagogika s psihologijo. Skrb za pomoč bedni deci, kakor M. pojmuje učiteljevo nalogo, je pač važen, a zelo majhen del te naloge. Opozoril sem, da vodita moderna pedagogika in psihologija nujno tudi v upoštevanje bednih razmer pri otroku, ker razdirajo harmonijo, ki je potrebna za njegovo pravilno telesno in duševno rast. Učitelja silita, da pomaga, četudi bržčas ne v smislu M. Učiteljstvo to deloma že izvršuje, tudi v Sloveniji. M. pravi, da je »ironija«, če govorim o harmoniji pri bednem otroku. Bila bi, če bi to res kdaj trdil! Toda za to harmonijo treba še mnogo več, kot poln želodec! To so pred vsem duševni faktorji. A naša te nas sociologija ne opozarja. Psihologija nam pokaže bedo še v mnogo hujši luči kot sociologija! Kjerkoli bo učitelj-psiholog zadel pri svojem poklicu na bedne razmere, ne bo prestal opozarjati merodajnih faktorjev na to, dokler ne vidi uspeha.

Na srečo ni samo učitelj obdarovan s humanim čustvom. Kot primer navajam proračun mariborske oblasti za l. 1929; od 64 milj. izdatkov izkazuje 18 in pol milj. za zdravstvo in socialno skrbstvo; to je 29%. Še bolje je v ljubljanski oblasti: tu pride na 70 milj. izdatkov 30 in pol milj. za zdravstvo in socialno skrbstvo; to je 43%. Tudi njuni zdravstveni in skrbstveni program priča o umevanju razmer. Nikakor seveda ne trdim, da so s tem sanirane zdravstvene in socialne razmere v teh pokrajinah; a dobra volja (z ozirom na današnje težke gospodarske razmere) se vidi. Vse to se je zgodilo brez sodelovanja učiteljstva. Če bo pa učiteljstvo dosledno opozarjalo na bedo povsod, kjerkoli pri svojem delu zadene ob njo, se bo budget in zakonodaja v to smer še nadalje izboljšala. Neposredno učitelj ne more pomagati bednim razmeram; v to ga ne usposobi niti sociologija. Neposredna pomoč zdravstvenim neprilikom je stvar zdravnikov, neposredno lečenje socialnih neprilik je zadeva skrbstvenih in upravnih uradov.

Ne pehajmo se za delom, ki ni naše, in obenem zanemarjajmo naše pravo delo! Z razvojem kulture se uveljavlja delitev dela in s tem intenziviranje. Dolžnost vsakogar je, da se v svojem delovnem področju usposablja vedno bolj. Zdaj, ko se je učitelj otresel svoje mežnarske dolžnosti, ko ga kmečki izobraženci nadomeščajo pri občinskem tajništvu, ko ga poklicni agronomi rešujejo njegovega kmetijsko-instruktorskega dela, mu ne nastaja samo prilika, temveč tudi dolžnost za poglobljenje njegovega specialnega dela.

Zdi se mi, da je M. konzerviral v sebi tip učitelja iz prvih časov svobodne Srbije, ko je bil učitelj narodu vse, ko je on edini umeval težnje širokih narodovih plasti in on edini idealno posvečal svoje sile v njihov dobrobit. Vsekakor je to samo zase nekaj lepega; dvomim pa, da bi bilo to statišče za sedanje razmere v Srbiji še umestno, v Sloveniji gotovo ni.

Študij sociologije je sam na sebi vsekakor koristen. Istotako koristen pa je tudi študij nacionalne ekonomije, etike, verske filozofije i. dr. Če se vglabljam v te vede »sine ira et studio«, odprejo široke vidike in dajejo človeku trdno pozicijo pri gledanju v svet. Pri bodoči učiteljski izobrazbi ne smejo manjkati. A danes imamo na žalost mnogo nujnejšega posla. Seveda, komur pri študiju psihologije in pedagogike še preostaje časa in energije za te vede, tem bolje.

* * *

Vem, da pomenja M. študij sociologije več, kakor opozarjanje na bedo otroka. Je mu osnova za preobrazbo družbe. V kolikor more sociologija sploh tvoriti to osnovo, je vprašanje zase, kaj pa za našo zadevo ni važno. M. je zgubil zaupanje v obstoječi družabni ustroj. Prav gotovo ima vzroke za to, a vendar ostane to le subjektivno mnenje. Mnogi drugi, ki istotako vidijo hibe sedanje družbe, imajo še upanje v evolucijsko zmožnost obstoječega ustroja. Med temi sem tudi jaz. V naslednjem podajam svoje nazore o problemu, z zavestjo seveda, da je ta nazor istotako subjektiven. Uverjen pa sem, da v tem nisem osamljen.

Niso še izčrpane vse možnosti, ki bi lahko dale sedanjemu ustroju popolnejšo obliko. Povdarjam tu pred vsem vzgojo. Pokazal sem, da sedanja vzgoja ne samo da ne stori ničesar za moralni podvig družbe, ona marveč celo truje to družbo! Dokler smo učitelji sokrivci na tem stanju družbe, pač nimamo pravice, da jo obtožujemo! Mi najmanj! Si li pedagogi tudi dovolj prizadevamo, da pedagogiziramo svoje lastno življenje? To je morda najvplivnejši del miljeja. — Poglobimo naše delo, da izčrpamo vse vzgojne možnosti, in presoajamo nato uspehe. Šele tedaj bomo lahko sodili.

M. se menda drži načela »Ni nove vzgoje brez nove družbe«. Temu načelu nasproti se lahko postavi drugo, nič manj utemeljeno: »Ni nove družbe brez novega človeka«. A novega človeka da vzgoja! Smo torej v nekem »večnem krogu«. Kje je začetek? Vsekakor je prvo načelo veljavno le v smislu: Ni idealne vzgoje brez nove družbe. A če danes ne more biti idealna, boljša lahko je; v kolikor bo zboljševala družbo, toliko idealnejša lahko postaja. Seveda je kulturni napredek v masah silno počasn; a pedagog mora znati čakati! M. trdi, da vzgaja »okolica« in jo zato treba spremeniti. Prav; toda najvplivnejši del okolice je človek s svojim dejanjem in nehanjem. »Nova« družba s »starim« človekom bi torej ne bila nič boljša okolica; stari neugodni vzgojni vplivi bi trajali dalje. Če smatramo družabno življenje biološki (kakor to dela M.), moramo akceptirati tudi bistven biološki zakon: kontinuiteto v razvoju. — Jaz zase verjamem Tolstoju, ko pravi: »Svet ne more postati boljši, dokler ni boljši človek«.

Z novim družabnim redom samim še družabnim krivicam nikakor niso izpodbita tla. Dokler bo egoizem bistvena poteza človeške narave in bo obstajal prepad v izobrazbi posameznikov, bodo izobraženi posamezniki izkoriščali manj izobražene mase; metode bodo že znali prilagoditi novim razmeram. Vzgoja in izobrazba je predpogoj za harmonijo v vsaki družbi, naj bo njen ustroj kakršenkoli. Podvig posameznih slojev potom vzgoje in izobrazbe mi je podlaga za reševanje socialnega vprašanja. Vsi stanovi morajo tem potom sčasom doseči enakopravnost s tkzv. »višjimi« stanovi. K temu končno ženejo tudi gospodarske potrebe. Iz zgodovine lahko ugotovimo že precejšnjo nivelacijo v izobrazbi posameznih poklicev; ta nivelacija mora napredovati in se dovršiti. Izobražene mase si bodo same znale priboriti pozicijo, ki jim gre, a jo tudi držati. — Dokler sedanja družba ne bo ovirala napredka v vzgoji in izobrazbi najširših slojev, dotlej nisem izgubil upanja v njeno evolucijsko zmožnost.

Naše širše delo za socialni podvig naroda vidim v tem, da si prisvojimo temeljit prosvetni program, obsegajoč vso družbo, in ga uveljavljamo potom politike; če mogoče, v zvezi z učiteljstvom drugih šol (srednje, strokovne in visoke). Moje načelo je: Posvetimo naše delo moralnemu in intelektualnemu podvigu naroda, neposredno oblikovanje socialnih in gospodarskih razmer

pa prepustimo razvoju. Ta bo šel tem sigurnejšo pot, čim boljše bomo vzgojitelji opravljali naše ožje delo.

* * *

Opozarjam še na neko važno koincidenco učiteljeve samoizobrazbe. Borimo se za višjo poklicno izobrazbo, a še doslej nismo povedali, v katero smer naj gre ta poglobljena izobrazba. Zal še sami vse premalo jasno vidimo naš špecialni delokrog v družbi, nismo se še prikopali do našega »poklicnega etosa«. Naša naloga je vzgojna. Če to jasno povdarimo pri naših zahtevah po višji izobrazbi in obenem s samoizobrazbenim delom pokažemo, kaj nam je potrebno za izvrševanje našega poklica, moramo priti prej ali slej do uspeha! Družbo moramo uveriti, da z višjo učiteljsko izobrazbo samo pridobi! Kakor sem pokazal začetkoma, ni učiteljevo delo na osnovni šoli nič lažje in nič manj odgovorno kot delo recimo profesorja na srednji šoli; le precej drugačno je. Zato mora biti učiteljeva izobrazba istovredna s profesorjevo. — Če pa bomo zahtevali višjo izobrazbo in pri tem le povdarjali potrebo, da neposredno pomagamo bednemu industrijskemu in obrtnemu naraščaju in lečimo zlo »sifilide, tuberkuloze, alkoholizma...«, si bomo sami onemogočili uspeh. Za ta posel družba ne potrebuje nas!

* * *

Da resumiram: Orisal sem učiteljevo špecialno nalogo. Za njo še danes ni usposobljen. Zato je njegova dolžnost, da to stori. Na drugi strani je pa dolžnost družbe, da tozadevno izpopolni izobrazbo učiteljskega naraščaja. Pesimizem oz. optimizem v evolucijsko zmožnost sedanjega družabnega ustroja pa je čisto subjektivnega značaja in ne tangira našega ožjega dela. Naj ostane to privatna zadeva. Poborniki novega družabnega ustroja v naših vrstah naj se zavedajo, da velja učiteljeva naloga, ki sem jo orisal spredaj, za vse oblike družb. Če hočejo torej s svoje strani doprinesiti k prospehu nove družbe, se ne morejo izogniti ožjemu poklicnemu študiju. Ignorirati naše pravo delo ter se mimo njega pehati za realizacijo gotovih ideologij, pač ni konstruktivno delo.

Vsi, socialni pesimisti in socialni optimisti, imamo skupno perečo nalogo: študij pedagogike in psihologije in njihovo praktično uporabo pri našem poklicnem delu.

Ne sodite otroka preneglo, ne dobro, ne slabo... Pustite naravi dovolj časa, predno smatrate za potrebno, da stopite mesto nje v akcijo. Nikoli ne preprečujte narave v njenih učinkih.
(Rousseau: Emil.)

Trmoglavost otrok ni nikoli dota narave, temveč posledica slabe vzgoje. Vzrok leži v navadi, da otroci ali slušajo ali zapovedujejo; jaz pa sem Vam že stokrat rekel, da ne smejo ne enega ne drugega.
(Rousseau: Emil.)

J. Jurančič:

„Kmetška šola“ na Remšniku.

Ko sem pred dobrimi tremi leti prišel na novo službeno mesto na Remšnik, sem si nadel nalogo, ustvariti šolo, ki bo osvobojevala ljudske sile. Pazno sem motril kraj in njega prebivalstvo, da bi slišal najtajnejši utrip ljudskih skrbi in težav.

Povsod sem naletel na pogovor o slabi rentabilnosti zemlje, o posekanih gozdovih, o nereelni lesni trgovini, o denarni stiski, ki sili ljudstvo, da mora za nakup obleke, orodja, za popravo doma in plačevanje davkov najemati posojila. Dobil sem vtis da ljudstvo sluti gospodarski polom, ko se vprašuje: »Kaj bo takrat, ko bodo padla zadnja drevesa?«

Slabim gospodarskim prilikam se pridružujejo obupne socialne, higijenske in zdravstvene prilike, alkoholizem, vraže in analfabetizem.

Šolski obisk je znašal 34%. Prebivalstvo se je opravičevalo, da rabi deco za delo. Spoznal sem, da ima ljudstvo interes samo na delu in njega produktih, od katerih živi. Ker druga sredstva niso zalegla, sem se poslužil kazni ter s tem postal po mnenju prebivalstva veren drug številnim kmetским izseščem. Končno je deca vendar prišla v šolo, obisk sem zvišal na 65—75%. Dece pa ni prignala v šolo ukaželjnost, ampak razjarjeni starši, ki so bili kaznovani.

Ljudstvu je šola breme. In zakaj breme? Ali zato, ker ga teže nenormalne krajevne razmere, ali je kriva sama šola. Življenjskih prilik ne morem spreminiti, pač pa lahko spremenim in prilagodim svojo šolo življenjskim prilikam. Veter se ne prilagaja klopotcu, ampak klopotec mora biti vrezan tako, da se veter upira vanj in ga žene.

Gospodarska kriza zadeva ljudstvo najbolj v živo. Zemljedelstvo izčrpa skoraj vse ljudske sile, a je vsled gorske lege kraja konzervativno in nerentabilno; živinoreja je pasivna; oboje krije le majhen del življenjskih potreb.

V pradobi se je ob trdem delu in živem interesu na izboljšanju življenja človeku razvijal razum, podjetnost in sposobnost shvatanja. Sklenil sem, da uberem isto pot k cilju.

Oficijelni učni načrt, v katerem ni duha ne sluha o gornjem, sem dal ad acta, vzel pa sem drugega, to je celokupno ljudsko življenje svojega kraja. Snovi nam ni zmanjkalo skozi vse leto.

Tako smo govorili o gozdarstvu in zemljedelstvu v kraju, v Sloveniji, v naši in v tujih državah, o zemljedelski tehnologiji, o biologiji rastlin, živali, o zemlji; delali smo poizkuse, da smo izsledili razne naravne zakone, opazovali naravo, govorili o lesni trgovini, o zvezah s tujimi kraji potom lesa, o kulturnem razvoju človeka, o njegah higijeni, zdravstvu in socialnih prilikah. Naobraževali smo se v jeziku, petju, urili se v raznih spretnostih, kakor — hitro računanje v lesni trgovini, hitro in lepo pisanje itd. Kratko, 12—14-letna deca se je izživljala v krajevnih težnjah in interesih.

Odpor napram šoli sem odbil. Obisk je rasel nadalje tudi brez nasilnih sredstev.

Da sem pravilno preuredil šolsko delo, o tem so me prepričali starši in drugi odrasli. Prinašali so podatke o lesu, ki sem jim z deco izračunaval kubature; drugi so me naprosili, da jih naučim izračunavati les, snažiti, saditi in cepiti drevje; tretji so prihajali ter si prepisovali v šoli kubične tabele.

Sama od sebe je vstala potreba, urediti pouk za odrasle, to je ustanoviti kmetsko-nadaljevalno šolo, ali »kmetsko šolo«, kakor jo je imenovalo ljudstvo. Prijavilo se je 37 fantov in mož v starosti od 15—33 let, ki so obiskovali šolo od 13. nov. 1927. do 1. aprila 1928.

Pri prvem sestanku so soglasno izjavili, da hočejo izračunavati les. Do božiča smo samo računali, vsak teden po 10sem ur. Sami so tako hoteli, pred sabo so imeli jasen cilj, otresti se izkoriščanja v lesni trgovini.

O božiču so že izračunavali vse vrste lesa. Fantje so pri tem odkrili veliko razliko v cenah pri okroglem lesu in rezanem lesu in obenem vrednost vodne žage. Čudili so se velikim zneskom, ki jih izgubi kmet, ker prodaja okrogel les, mesto da bi rezal sam. Kako temu odpomoči? Vsak kmet naj ima svojo žago. To pa se ne da urediti, ker ni vodne sile in ker kmet nima toliko lesa, da bi se mu izplačala. Zato bi si naj več kmetov omislilo skupno žago. Tako smo prišli na pogovor o združništvu žag, na združno trgovino lesa in na nakup življenjskih potrebščin v zadrugah.

Za vzgled sem jim staval moderno kmetsko združništvo Danske, Nizozemske in Švice. Premotriili smo celokupno gospodarsko življenje domače občine in snovali načrte, kako bi se dalo preurediti v združno gospodarstvo v splošno dobrobit tukajšnjega človeka.

Kakšne pa so prednosti zadruge? Zadruga organizira produkcijo in konzum,boljšuje produktivna sredstva, viša produkcijo in vzgaja združane k solidarnosti: »V slogi je moč.« Zadrugarji se čutijo kot neko občestvo, pomagajo si pri vožnji lesa, popravljajo skupno ceste in s tesnim medsebojnim stikom izločijo povsod tretji element, ki bi se v svrhu posredovanja pri menjavanju robe vrnil med nje in podražil izdelek.

Govorili smo o združnih denarnih zavodih po deželi ter ugotovili, da so res rešili že marsikatero posestvo. Ljudje, ki imajo odvišen denar, ga vlagajo in drugi, ki ga potrebujejo, si ga izposojajo. Tako si gotov okoliš sam pomaga. Pa to ni vse. Velike vsote tega združnega denarja obleže v hranilnicah. Te ga pošiljajo v mesta v razne centralne denarne zavode, pri katerih imajo razna trgovska in gospodarska podjetja odprte račune; tako odirajo kmeta z njegovim lastnim denarjem. Odvišen kapital, ki je naložen po podzemskih hranilnicah naj bi postal obratni kapital krajevnih zdrug, katere edino stremijo za splošnimboljšanjem celokupnih razmer v ravno istem okolišu.

Razglabljanja so privedla nova vprašanja o kmetski samopomoči o priliki smrtnih slučajev, ob času prevžitka ter v vseh neugodah pri gospodarstvu. Spoznali smo prednosti zavarovanja v kmetski samopomoči pred onim pri bančnih podjetjih.

Nato smo prešli na razne gospodarske panoge, kakor gozdarstvo, poljedelstvo, travništvo, pašništvo, živinorejo in sadjarstvo.

V razgovoru o gospodarskih panogah sem takoj uvidel, da je formalni pouk mrtev, ker temeljite reformeboljšanja produkcijskih sredstev zahtevajo tako velikih gmotnih sredstev, ki jih trenutno le malokdo zmore. Pri kalkulaciji se ljudstvo drži principa: »Bolje drži, nego lovi«.

Zato sem se pri navajanju kboljšanju raznih gospodarskih panog, omejil na dela, ki jih more kmet izvesti brez izdatnih gmotnih žrtev.

Ko smo govorili oboljšanju zemlje z gnojenjem, sem nekaj fantov pridobil, da so skopali gnojnične jame. Drugi so si strebili pašnike, obraščene z resjem, trnjem in grmovjem. Tretji so zopet zasadili pašnike in travnike

s sadnim drevjem in precepili divjake z žlahtnimi vrstami. Obenem smo organizirali petnajst malih drevesnic.

Da so si fantje razširili obzorje, smo napravili poučni izlet v Maribor, ki se ga je udeležilo okoli petdeset mož in fantov. Ogledali smo si kmetijsko šolo, mlekarno, klavnico in hladilnico, umetni mlin, tovarno testenin in mila, tiskarno, muzej in razne druge javne naprave. Ob tej priliki sem jih povsod opozarjal na smotrenost izrabe materiala, razdelitev časa, zaposlitev pogonskih in fizičnih sil.

Tu so spoznali, kako dela delavstvo za obči dobrobit človeštva. Tudi mi delamo za druge: sekamo les in ga pošiljamo v tuje kraje. A čeprav vsi produciramo in vsi konzumiramo, smo si vendar tuji, zagrizeni vsak v svoje delo, svoj izdelek in tako bo vse dotlej, dokler si človek ne uredi združnega gospodarstva.

Na kratko sem opisal glavno smer, v kateri se je kretala »kmetijska šola« na Remšniku. Nisem imel namena, podati teme, ki sem jih obravnaval, ker iste niso bistvene — bistven je duh, ki je vodil delo. Krajevni gospodarski interesi so razgibali mladino, da so vzljubili šolo. Postala jim je verna svetovalka v vsem gospodarskem delu.

Spoznal sem, da je kmetijsko-nadaljevalna šola na deželi prav tako potrebna, kakor je potrebna osnovna šola. Izobraževalno delo obeh mora koreniniti v krajevnih razmerah in spremljati kmetijsko ljudstvo iz dečjih let v zrelo dobo.

Prepričan sem, da bo znal Emil čitati in pisati že pred 10. letom, ravno zato, ker mi je vseeno, če zna to že pred 15. letom ali ne. Ljubše bi mi bilo vsekakor, da bi sploh ne znal čitati, ko pa, da se tega nauči na račun vsega onega, v kar mu lahko koristi. Čemu mu naj je čitanje, če mu je popolnoma zagrenjeno? (Rousseau: Emil.)

Učitelj ima svoj lastni interes vedno bolj pred očmi kot otrokovega. On hoče na vsak način dokazati, da vrši svojo »dolžnost« in zasluži plačo, ki jo dobiva. Zato ga uči ono, kar lahko hitro pokaže, kar je učinkovito za parado. Nič pa se ne vpraša, če je vse to koristno za otroka. (Rousseau: Emil.)

Napeljite gojenčevo pozornost na pojave v naravi; tako mu boste hitro zbudili znatizeljnost. Da pa ostane ta znatizeljnost trajna, je ne smete nikoli popolnoma zadovoljiti. (Rousseau: Emil.)

Čemu kažete otroku umetne modele in slike? Zakaj mu ne pokažete vendar najprej pravega pristnega predmeta? Saj drugače ne more znati, o čem mu pravzaprav govorite. (Rousseau: Emil.)

Ernest Vranc:

Moji vtisi na Dunaju.

I.

(Dunaj nekdanj in danes. — Center šolske reforme. — Mnenja inozemcev. — Načela nove šole. — Izhodišče reforme. — Socialna skrb občine. — Demokracija in pacifizem. — Reforma in roditelji. — Otto Glöckel, organizator nove šole.)

Dunaj — nekdanja rezidenca avstrijskega absolutizma — je postal kmalu po polomu center korenite politične in kulturne reforme. Kakor hitro so merodajni činitelji postavili mestno gospodarstvo na sigurno finanjsko podlagu, so že pričeli z vzgojo mladine v novem duhu. Z vsemi močmi so smotreno in uspešno delali na reformi prosvete, ki so jo skušali izvesti popolnoma v smislu novodobnih potreb.

Najboljše dunajske šole predstavljajo danes tip nove moderne šole, kar Avstriji zavida marsikatera kulturna država. Vsi šolski strokovnjaki, ki prihajajo na Dunaj, se o njej laskavo izražajo.

Znana je lanska Fadrusova pismena anketa v »Schulreform«, kjer je 35 znamenitih pedagogov objavilo svoja naziranja o dunajski šolski reformi. Med njimi je tudi francoski prosvetni minister Herriot, ki je spomladi 1927 obiskal Dunaj, kjer ga je posebno zanimala nova šolska politika dunajskih reformatorjev. V svojih izjavah ni štedil z izrazi največjega občudovanja. Prav tako zanimivo je mnenje znanega berlinskega profesorja Paulsen, ki je primerjal dunajsko šolo z nemškim šolstvom rekoč: »Nemčija je dežela teorije, Dunaj pa je mesto najpopolnejše prakse. S tem si je Dunaj pridobil najvzornejše šolstvo v Evropi in morda celo vsega sveta.« To priznanje smatrajo na Dunaju za najmerodajnejši izraz pravilne smeri nove dunajske šole.

Istega mnenja je tudi Robert Dottrens, ravnatelj ženevskega instituta Jean Jacques Rousseau. Ta je po nalogu zavoda bival šest mesecev na Dunaju in je vse svoje vtise zbral v knjigi »L'education nouvelle en Autriche,«¹ kjer ne more dovolj prehvaliti dunajskega šolskega napredka: »Na Dunaj, v pedagoško Meko, idite romarji moderne šole! Tam boste doživeli uresničenje vseh sanjavih hrepenenj! Tam v starih, sivih šolskih poslopjih z nemoderno opremo, tam v otroškem vrtcu, v osnovni in srednji šoli boste občutili oživljajočo sapico novega duha, ki elektrizira voljo, odpira srca, zbuja vzhičenje in občudovanje ter vzdržuje vero in vnemo učiteljev, ki skrbno dan za dnem vzgajajo deco, da bi iz teh malih vzrasli jutri boljši, samostojnejši in srečnejši ljudje.«

Glavna načela te nove šole niso »nove metode«, marveč »vesela samodelavnost, radostno doživljanje ter zavestno razvijanje v delovni in življenjski zajednici«. Taka šola brez dvoma vodi v boljšo bodočnost; potom duševnega in telesnega dela razvija ljudi, ki jim bo privzgojena samostojnost omogočala boljše življenje...

Dunaj je zagrabil reformo tam, kjer bi jo morali zagrabit v vseh drugih državah. Socialistična občinska večina je najprej odstranila velik del onih zaprek, ki bi mogle preprečiti pravičen razvoj šolstva: povojno velemestno bedo, brezposelnost in demoralizacijo. V prvih povojnih letih so se strašne

¹ Gl. »Schulreform« 2/1928.

socialne razmere poznale na izstradanih obrazih duševno in telesno slabe dece. In danes? Danes je Dunaj menda edino velemesto brez gladne šolske mladine. Šolske kuhinje in splošna propaganda za mleko (v odmoru ob desetih dobi vsak otrok pol litra mleka!) ugodno vplivajo na zdravje rdečelične dece, ki polna veselja in zadovoljstva pozdravlja hospitante. Mnoge socialne ustanove dunajske mestne občine se brigajo danes že za deco, ki se še ni niti rodila, pozneje pa posamezna »zdravstvena okrožja« nadzirajo telesno stanje otroka, dokler ga v šolski dobi ne prevzame šolski zdravnik. Stanovanjska kriza je v izdatni meri odpravljena: 35.000 stanovanj je občina pripravila za najbедnejše; v prihodnjih treh letih bo še sledilo 30.000 novih hišic za socialno šibke sloje. Tako bodo spravili vse pod udobno streho.

Šola je odvisna od političnih, socialnih in gospodarskih prilik, kar vidimo jasno danes na Dunaju, kjer je izboljšanje socialnih razmer tvorilo izhodišče za dobro šolsko reformo.

Nova dunajska šola vzgaja deco v duhu demokracije in pacifizma. Otroku se že v šoli vsadi mržnja proti vsaki bodoči vojni. Inicijator reforme Otto Glöckel pravi: »Vsak narod se naj izpopolnjuje ne v brutalnosti sile, temveč z duševnimi vrlinami naj izpopolni svojo duševno kulturo, končno pa naj vsi narodi pristopijo k izgraditvi velike svetovne kulture. Za ta posel so v prvi vrsti pozvani učitelji, ki vzgajajo bodoči rod in ki morejo k temu cilju več pripomoči nego legije diplomatov.« (Ped. kongres Berlin 1928.)

Stari šolski sistem na Dunaju je bil militariziran v šoli-učilnici. Zato smemo poprevidno fazo razvoja smatrati pač za reakcijo na »cesarsko dobo«. Učitelji so takoj ustanovili okrog šeststo »delovnih zajednic«, otvorili so sto poizkusnih razredov za nove metode, izdali so tri nove strokovne liste in zraven tega so organizirali nebroj predavanj in konferenc, ki poglobljajo izobrazbo učiteljstva. Gibanje se je hitro širilo po vsej Avstriji in zbu-jalo pozornost tudi v drugih državah.

Začetki dunajske šolske reforme torej niso izvedeni potom uradnih dekretov, temveč v soglasju z večino dunajskih učiteljev, katerih zastopniki so bili poklicani v ministrstvo prosvete, v oddelek za šolsko reformo. S tem so šele reformna stremljenja postala državni interes, iz prej omenjenih razlogov pa so jih do visoke mere popolnosti izvedli le na Dunaju. Za preorijentacijo učiteljstva osnovnih in meščanskih šol so obnovili pedagoški institut, ki ima danes nad 3000 slušateljev, ustanovili so strokovno knjižnico, ki je za berlinsko (centralni institut za vzgojo in pouk) največja, saj ima danes že 80.000 najboljših strokovnih knjig in blizu 300 pedagoških revij.

Zelo važno za razvoj šolstva je tudi dejstvo, da so reformatorji pridobili roditelje za novo reformo. Na vseh dunajskih šolah najdeš danes oglase »roditeljskih udruženj«. Organizatorji šolstva sami priznavajo, da je nova dunajska šola brez sodelovanja staršev nemogoča. Pogosti roditeljski sestanki dokazujejo, da so stiki šole in doma prav pristrčni. Ko je bil pred dvema letoma moderni šolski zakon v nevarnosti, je brez posebnega poziva 300.000 dunajskih staršev manifestiralo na Ringu za Glöckelov projekt — z uspehom! »Nova dunajska šola je danes trdna; če pade, padejo z njo tudi starši otrok...« (Glöckel.)

Glavni organizator in vodja vsega dela je Otto Glöckel, bivši osnovnošolski učitelj in prvi prosvetni minister republike. Glöckel je markantna in simpatična osebnost v učiteljskih vrstah. Z besedo in delom se je povsod zavzel za šolsko reformo. Tudi na letošnjem mednarodnem pedagoškem kongresu v Berlinu je kot poročevalec dunajske šolske reforme sijajno uspel

in je kot izboren govornik odnesel prvenstvo. V realizaciji svojih idej je Glöckel mnogokrat trčil na ovire. Že ob začetku reforme je skušal otroke osvoboditi cerkvenih obveznosti, kar pa je med nasprotniki izzvalo burjo protestov. Ta borba še danes ni končana. Glöckel je uspel v toliko, da je molitev obvezna le pri verouku, ostali pouk se pa otvori in zaključi s pesmicami in deklamacijami. K obredom se otroci zbirajo v cerkvi, ne pa v šoli. Za učitelja obredi niso obvezni. Mnogi smatrajo pri nas kot glavno jedro dunajske šolske reforme še vedno le »nove metode pri šolskem pouku« ter Glöckelove »verske reforme«.

Zato nasvetujejo opreznost glede dunajske šole in dunajske šolske reforme, jo omalovažujejo ali celo prezirajo. Na Dunaju samem sem se pre-pričal — da po krivici. (Nadaljevanje sledi.)

Eskimi nikoli ne pretepajo svojih otrok. Tudi jim nikoli ne rečejo žal besede. In učinek? Nikoli nisem videl eskimskih otrok jeznih, ali da bi se zmerjali ali celo pretepali. Niti neprijaznega obraza nisem opazil pri njih. Pri nogometu, ki si ga pri nas ne moremo misliti brez surovosti in prepиров, nisem opazil pri Eskimih ničesar od tega. V družini zadostuje prijazen pogled ali opomin očeta ali matere, da otrok takoj opusti neprimerno početje. (Frithjof Nansen.)

Malega dečka vprašam: »No, kako pa ti je ime, dečko«. Molk. Vprašam dalje: »Kje si doma?« Molk. In tako na vsa nadaljnja vprašanja. Pogled na njegova rožna lica mi vdahne pravo misel. »Ti, mali, ali imaš rad cmoke?« Tu pa se mahom odpre zatvornica in izpod nje zažubori potok, ne, reka: »O da, strašno rad jih imam! Pa mleko imam tudi rad, sir imam rad, pogačo imam rad... vse, vse imam rad«. In že sva bila prijatelja.

Saj pravim: pri otroku se vse doseže, samo na pravo struno treba zadeti. O.

»Slamnata sodba«. To je huda reč. Moja mati ji je zapadla, ko je bila še malo dekletce. Imela je to napako, da je bila zelo sladkosnedna; v tej napaki jo je izborno podpiral njen dober nos. — Zgodilo se je, da je zginit iz miznice kos klobase, ki si jo je shrānil njen oče. Nastane burja; zaslīševanje sem in tja. A to je težka reč; prišle so v poštev tri sladkosnednice in vsaka je tajila z enako trdovratnostjo. Seveda, v očetom ni bilo dobro zobati črešenj. Tu se odloči oče za »slamnato sodbo«; vsaki izmed deklet da slamnato bilko, vse enako dolge. Dā jih in reče: »Bilke so zdaj vse enako dolge. Čez eno uro pridem zopet pogledat; pri oni, ki je vzela klobaso, bo bilka zrastla«. Čez eno uro pride, kakor je rekel, in pogleda bilke: pri moji materi je najkrajša! Odgrizla jo je bila, za kolikor je mislila, da bo zrastla. In vsa teža »slamnate sodbe« se vsuje na njo. O.

Franc Martinc:

Malo kritike s tremi primeri iz prakse.

Zdi se, da je »učiteljeva avtoriteta« pojem, ki ne nosi v sebi nikake problematike. Vsakdanja raba ga je že tako ogulila, da ga smatra vsakdo samoposebi umevnim, podobno aksiomu, katerega ni mogoče opredeliti, a je kljub temu jasen in razumljiv. Te trditve ne postavljam v prenesenem smislu, temveč vzeti jo je treba dobesedno, tako kot je napisana. Pojdite in spustite se v razgovor s poljubnim dobrim debaterjem iz naših vrst, s takim, ki ume uporabljati omenjeni pojem s primerno eleganco, pa ga mimogrede prosite, naj vam poda njegovo stvarno definicijo; ne verjamem, da bi vas mogel s svojim odgovorom popolnoma zadovoljiti.

Nepriistranski posmatrač mora nehote ugotoviti, da postoji neke vrste psihični odpor v nas samih, ki nam brani lotiti se pojma učiteljeve avtoritete s secirnim nožem razuma. Ta ugotovitev mora biti vsekakor točna, zakaj s čisto logične strani ni mogoče najti nikakih ovir, ki bi onemogočale njegovo stvarno opredelitev. Verjetno je pa, da bi nas dovedlo kritično posmatranje do spoznanj, katera bi utegnila močno omajati dogmatičnost in samoumevnost tega pojma, z njim vred seveda tudi najsolidnejši temelj, na katerem je zgrajen ves naš odnos do učencev. Razumljivo je, da tega ne moremo želeti.

Kakor vsi, tako je tudi ta predsodek komoden. Šele ko se ga znebimo, zamoremo mirne duše ugotoviti, da je naša avtoriteta samo več ali manj svestna samolastna nadvlada močnejšega nad slabejšim, nadvlada telesno in duševno doraslega nad nedoraslim. Ta trditev izgleda enostranska in dosti drzna, sposobna je, da izzove precejšen protest, toda razlogi, ki govore za njo, se mi zde neizpodbitni.

Mislím, da ni učitelja in ne učiteljice, ki bi mogla zanikati naslednja dejstva:

Vsakdo izmed nas brez izjeme je doživel tekom svojega službovanja med svojimi učenci slučaje trdovratnosti, odpora, renitence, agresivnosti i. dr., ki so bili naperjeni napram nam samim. Vsakdo izmed nas je reagiral na te in podobne slučaje nediscipline.

V zvezi z navedenimi dejstvi je treba odgovoriti predvsem na nekatera vprašanja, ki se prožijo sama od sebe: Je-li so trdovratnost, odpor, renitence, agresivnost i. dr. prirojene lastnosti? Če to zanikamo — da-li niso morda zbudjene oziroma izzvane? Kdo naj bi jih bil zbudil oz. izzval? Kakšne prirode je naša reakcija na posamezne primere upora napram naši avtoriteti? Je-li smo postopali v vsakem posameznem slučaju razumevajoče, brez afekta, upoštevajoč nam poznane psihične momente učenca? V slučaju pa, ko nas je učenčev odpor »pogrel« t. j. nas spravil v afektno stanje, da-li smo se mogli vselej toliko obvladati, da nismo s premočjo odraslega človeka prisilili učenca podvreči se naši volji?

Dovolite, da ne odgovarjam na postavljena vprašanja neposredno, temveč ilustrativno na primerih iz prakse. Ti primeri so se dogodili vsi v mojem elementarnem razredu ter jih je smatrati samo kot slučajno posrečene poskuse reševanja raznih možnih konfliktov, ne »avtoritativno«, temveč razumevajoče.

Franček se upira.

Tako-le je bilo z njim. Sedi vam on v prvi klopi med obema najmanjšima in jih po očetovsko poučuje, kako se pravilno igra s kocko, kako treba zapisovati dobitke in kdo pravzaprav na kraju dobiva. Računali smo namreč, pa sta ga oba malčka povabila, naj malo »pokibicira« ter naj kot izvedenec razsoja njihove spore pri štejevanju dobitkov. Take male ljubeznivosti ni on nikomur odrekel, zato je bil deležen mnogih simpatij in je užival lep ugled v razredu.

Samo vsake kvatre po enkrat se ga je lotila neka posebna objestnost. Ob takih dnevih je ravnal z malimi »kot mačka z mladimi«. Nosil jih je po razredu, vlačil, dvigal, suval, valjal, vse iz same objesti. Vselej se pa je iz početnega smeha in veselja kar na lepem izcimil krik in deset tožb naenkrat. Po vedati še moram, da je bil Franček ponavljajč, za glavo večji od ostalih dečkov in najmočnejši med njimi.

Sedi, kakor rečeno, med obema malima in jima pomaga. Vsi ostali otroci so istotako zatopljeni v svoj posel in marljivo računajo. To idilo zmoti najprej kratek pridušen prepir, nato pa krik in vik v prvi klopi. Obrnem se in pogledam. Franček sedi sam sredi klopi, oba njegova varovanca se pa valjata vsak na svoji strani po tleh. Očividno, Frančka se loteva objestnost! Pomirih jih. Zopet sedijo vsi trije skupaj in računajo dalje, toda ne dolgo. Prejšnji prizor se ponavlja z jačjim kričanjem. Sedaj predlagam Frančku, naj se preseli na svoje navadno mesto. On noče, a siliti ga ne maram. Dogovorim se rajši z onima dvema, naj se začasno preselita, kar prav rada storita.

Franček sedi sedaj sam v prvi klopi, toda nekaj mu ni prav. Rdeč je v obraz, gleda me užaljeno ter se nekako v zadregi smehlja. Iznemada se odloči, vzame svoje reči in zapusti prvo klop; toda na svoje običajno mesto ne gre, temveč naravnost v zadnjo klop, ki je bila prazna. Ta njegova gesta pobudi znova pozornost razreda. Vse oči so uprte v njega. Vidim trmo v njegovih očeh, izzivati hoče, a ni popolnoma siguren samega sebe. Sedi Franček nekaj minut tako v zadnji klopi, z napeto pozornostjo pričakujoč nevihte.

Jaz se pretvarjam, kakor da ga niti ne vidim, otroci se pomirijo in razred dobi svoje običajno razpoloženje. Toda dečko v zadnji klopi me hoče na vsak način izzvati. Kot bi trenil, izgine pod klop ter se neverjetno brzo prikobaca do prve, kjer se zopet prikaže.

Ta podvig zbudi toliko senzacijo v razredu, da moram nekaj ukreniti. Pogledam Frančka; vidim da je njegova trma že precej skopnela in da mu je malo težko. V veliko zagato je zašel, iz katere ne ve izhoda. Gleda me skoraj proseče. Moram mu pomagati.

»Veš kaj Franček,« mu rečem — »to pa jaz strašno rad gledam. Sedel si v zadnji klopi raven kot sveča, naenkrat si izginil, kakor da si se v zemljo udrl, čez nekaj časa se mi pa spet prikažeš iz prve klopi. Daj, prosim te, napravi to še enkrat!«

Zaškri se mu znova trma v očeh, užaljenost izgine, iz nekake kljubovalne baharije ponovi takoj celo burko. Hvaležnih gledalcev je imel dosti. Ko je prilezel v drugič iz prve klopi na dan, sem ga pozorno pogledal, hoteč z njegove mimike razumeti njegovo notranje stanje. Bil je rdeč v obraz, poseben smehlaj je zrcalil njegovo veliko zadrego, toda v očeh mu je bilo videti, da še ne misli opustiti borbe. Prosim ga tedaj še enkrat, naj ponovi svoje plazenje pod klopmi, ki ga vsi tako radi gledamo. Moral sem mu sedaj dalj časa prigovarjati, dokler se ni odločil v tretjič na svoj pohod po vseh štirih. V četrtič ni hotel več iti.

Napon užaljenega samoljublja in kljubovalnosti je popustil, doživel in spoznal je absurdnost svojega početja. Bil je samo v zadregi, toda ne preveliki. Doživel je nekaj, česar ni mogel dobro razumeti; posebno konec te pustolovščine je bil za njega popolnoma nepričakovan, zakaj iz vsega njegovega dotedanjega izkustva je posnel naslednje pravilo: Na takele »akcije« sledi redno reakcija — šiba. Sedaj pa nič. Tak neverjeten zamah, izveden z najjačjim duševnim naponom — en sam udarec v vodo.

Frančku je bilo vse to nepojmljivo. Toda ko se je njegova početna zmedenost malo razčistila, se je vsa sila te male osebnosti, ki se je doslej mnogo krat izživljala v objesti in kljubovalnosti, preobrazila v veliko naklonjenost do moje osebe. Moral sem odslej paziti na sebe, ker sem se bal, da ne bi dečko zapadel v nasprotni ekstrem — v preveliko odvisnost od mene.

Da je ta nevarnost postojala, pokazuje naslednji mali dogodek, katerega mi je sam pripovedoval. Njegov stric je prinesel iz svojega vinograda »žganjico« v dar. Frančkova mati je v počastitev gosta skuhalo nato čaj, ojačan z dobršno porcijo prinešenega žganja. Franček je dobil kakor po navadi svojo skodelo čaja, ki ga je vedno tako omamila, da se je kar kotal po sobi v veliko zabavo vseh navzočih. To pot je dečko čaj odločno zavrnil, ker je v šoli od učitelja čul, da je čaj z žganjem deci škodljiv. Silili so vsi v njega, toda Franček se ni dal pregovoriti, sklicujoč se venomer na mene. — »Samo žlico sem pomočil v čaj in sem jo obliznil,« mi je pravil pozneje. — Naj zadostuje samo ta izmed mnogih značilnih primerov, ki so se dogodili po gorenjem incidentu; mislim da dovolj jasno pokazuje izpremembo dečkove psihe. (Nadaljevanje sledi.)

Mali Branko kleči zvečer pri postelji in moli. Sestra Verica ga pri tem neprestano šegeče po podplatih, Branko nekaj časa to potrpežljivo prenaša. Končno pa skoči kvišku, rekoč: »Ljubi Bogec, počakaj za hipček, Verico moram malo premikastiti.«

Danica: Mamica, naš Ivanček je najbolj len deček, kar jih je na svetu.

Mama: Kako to, Danica?

Danica: Ko zvečer molim, vedno čaka, da končam; nato pa reče samo »Amen«.

Stric Matej je obiskal sorodnike; napraviti je moral dolgo pot v hudi vročini. Ker je bil precej tolst, mu je napor povzročil seveda hudo potenje in neprenehoma si je moral brisati obraz. To vidi Dolfek in reče materi: »Mama, stric pa je zelo žalosten; s celega obraza mu tečejo solze.«

Vilko je bil po šoli zaprt. Oče ga vpraša po vzroku.

Vilko: Nisem vedel, kje so Azori.

Oče: Čisto prav se ti zgodi. Boš vsaj drugič bolj pazil, kam deneš svoje reči.

Katehet: Jurček, kaj pomeni to: V potu svojega obraza boš jedel kruh?

Jurček: To pomeni, da sme tako dolgo jesti kruh, da se začne potiti.

J. Pahor:

„Martin Kačur“ in „Hlapci“.

(Nadaljevanje.)

V obeh velikih Cankarjevih delih o slovenskem učitelju se vzlic sličnosti oseb in motivov vendar takoj opazita dve različni dobi. Kačur stoji na mejniku, ko je začelo propadati nemškutarstvo ter se začelo uveljavljati naše meščanstvo, v času, ko še ni bilo varno izpovedovati narodno-naprednega Creda — Jerman, junak »Hlapcev«, pa je risan v trenutku, ko volitve polkopljejo narodno-napredno premoč v deželi ter se politično uveljavi ljudska stranka.

Fabula v »Hlapcih« je blizu ista kot v »Kačurju«. Kakor Kačur, se tudi Jerman napoti k ljudstvu, da bi ga dvignil s prosveto. Plava proti toku in sicer v trenutku, ko je ta tok zmagal. Vse se klanja župniku kot posebljenju moči, ki so prišle na površje in so kot povodenj zalile deželo.

Jerman pa je sam. Le kovač Kalandar mu stoji ob strani, zakaj izdali so ga vsi, nevesta, županova hči, tovariši, da, celo mati ne soglaša več z njim.

Ko pa vidi Jerman, kako je že vse ljudstvo naščuvano proti njemu, kako se je pričela gonja, da bi ga vrgli v hribe, kako peša njegova mati v bridkosti teh ur, tedaj mu upadejo roke. Ne more nadaljevati dela, ki ga je začel, nima več moči. Na konec misli, na konec vsega.

Mati mu umre, sin sega po revolverju. Takrat pride dobri genij, tovarišica Lojzka, ki mu da roko, ga dvigne in vodi v novo življenje.

Kakor že omenjeno, imata »Martin Kačur« in drama »Hlapci« polno skupnih potez. Marsikaj, kar je v »Kačurju« le zasnovano, dozori v »Hlapcih«. V življenjepisu idealista so mnoge misli komaj v osnutku, drama je njih sinteza. V primeri s prvim delom je drama podobna razvitemu cvetu in česar Cankar ni povedal dovolj umljivo v »Kačurju«, to je spopolnjeno v »Hlapcih«. Nedvomno je že oblika (drama!) silila pisatelja, da je izčrpnije obdelal problem usode slovenskega učitelja. Drama zahteva krepkejšo zgradbo in točno načrtanih značajev. Kakor je Cankar v povestih šibkejši, ker gradi preveč enostavno in črta prešablonsko značaje, tako je z dejanjem drame in s številom oseb, ki nosijo dejanje, naravnost prisiljen, da zajme globoko, sistematično in da osvetli problem od vseh strani.

Vzlic svoji veliki samozavesti je Cankar mestoma poln tegobe. Vsi prvi njegovi kritiki so mu očitali strašen pesimizem in so ga hoteli — kakor nekdanj Mahnič Gregorčiča — pohoditi s svetoboljem. Kar je pri Cankarju mračnega, ni modna manira, ampak prepogosto odsev njegovih težkih dni. Kljub vsemu je znal biti Cankar kot ustvarjevalec popolnoma suveren in se je odločil v »Hlapcih« za sklep, ki je drami primernejši: Jerman ne pade kot Kačur, kot človek, ki je zaigral življenje, ampak vstane tedaj, ko je došel do prepada. Optimizem zmaga, vera v življenje.

Osrednji problem obeh Cankarjevih del je tale: učitelj se bori za perišče svobode, lastne in ljudske, vendar so ovire spričo te njegove svete težnje tako velike, da jih ne more premagati. Kakor Ikarus je, ki sanja sonce, pa mu peroti zgorijo v njem. Le nejasen je ta njegov sen, tako meglen, da ne more najti prave smeri, prave poti. »Lastno spoznanje, ki ga ljudje prodajajo za dobro južino, pamet, ki jo je Bog poslal na svet«, to je ono veliko, kar išče Jerman. »Uboga neumnost sedi za pečjo in strada«, pravi dalje,

»zvesti varuhi njeni pa veseljačijo ter se rede za njene svetle cekine!« Tako vidi učitelj svet in temu primerno išče leka zanj. Način njegovega iskanja je nesmiseln že zato, ker je frazerski. Tudi iz besed, ki jih Jerman govori kovaču Kalandru ob slovesu, ni razvidno, da bi hotel kaj jasnega, kaj določnega. »Za dve moji!« vzklika strmeč, ko mu daje kovač roko. »Ta roka bo kovala svet...« To je vse, kar vidi.

Sam pa je Jerman šibak. Župnik ga karakterizira: »Rekli so mi, gospod, da ste izgledno učeni in da je velika vaša prihodnost; tudi so mi rekli, da ste izgledno blagi in da skrbite za svojo mater, ki je stara in betežna...« Res proučuje Jerman zgodovino reformacije in protireformacije na Slovenskem, a upornik ni: po prvem odločnejšem spopadu se umika iz borbe. Kakor ni v njem ničesar jasnega, tako ni v njem močnega hotenja, brez katerega ni uspeha.

»Rajši bi, da me je upihnila burja, dokler sem gorel...«, pravi sam, si očita, ko vidi, kako malo poguma je v njegovem srcu. Pod težo prvih neuspehov, prvih posledic borbe se skloni, saj gloda v njem skepsa. »Hlapci!« očita ljudem. »Za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni! Gospodar se menja, bič pa ostane in bo ostal za vekomaj, zato ker je hrbet skrivljen, biča vajen in željan!«

Cankar je poznal slovenskega učitelja in ni verjel v njegovo moč. Ko ga postavi poleg delavca, čutimo vso plahost, vso strašno nemoč Jermanovo.

»Za praznike, mislim,« pravi kovač, »da bi napravili zborovanje. Zadnjič nas je bilo troje, zdaj nas bo sedem antikristov.«

Na vso to kljubovalnost, polno sile in samozavesti, ima učitelj tesnoben odgovor: »Jaz ne bom več zboroval. Ne bi rad hudega slovesa.«

Jerman ni junak, ni upornik po rojstvu. Dostojevski pravi nekje, da je v vsakem mislečem človeku iskra upornosti. Cankar ne daje Jermanu niti bogastva misli, da bi se vsaj iz njih dvignil močan človek, ki ga ne upihne prvi vetrček. Predobro je poznal pisatelj ustroj družbe, da ne bi videl, kako krvavo odvisen je slovenski učitelj na svoji poti. Kaj naj zmore sam? In Jerman stoji sam v povodnji! Še več! Njegovi stanovski tovariši ga ovajajo, sramotijo in pomagajo ubijati. Kakor v marsičem, se Cankar tudi v tem ni motil. Predobro je poznal sindikalno gibanje, pomen in moč strokovnih organizacij, da ne bi omalovaževal popolno nedostajanje stanovske zavesti učiteljskega stanu. Ne v »Martinu Kačurju« ne v »Hlapcih« ni ene same besede, ki bi merila na učiteljsko organizacijo. To se pravi: niti z ozirom na delo učitelja, niti na njegov pravni položaj ni Cankar pripisoval stanovski organizaciji nikakega vpliva. Zanj tak vpliv ni obstojal. In kdor je imel priliko proučevati učiteljsko stanovsko zavest, kdor je pogledal globlje v vso resnično solidarnosti članov organizacije v teku dolgega prepočasnega razvoja, mora priznati, da je imel avtor »Kačurja« in »Hlapcev« popolnoma prav. Slovenski učitelj je bil sin individualističnega časa in je ostal individualist. Kot tak ni imel moči niti sam, niti si je ni znal ustvariti z močnim združenjem, v katerem bi se pobijal baš individualizem in bi se na njegovem mestu gojila zavest skupnosti. Zavest skupnih interesov tudi danes še ni prodrla med stan tako, da bi stali drug za drugega. Tudi danes se še ne kultivira odločna težnja skupne brambe postojank, katerih trdnost je za vse največje življenske važnosti. Zato pa je individualistično nastrojen učitelj, ki je za trenutno ugodnost pripravljen izdati tovariša, plen politikantov in strank. Tako bo ostalo, dokler ne bo kolektivna zavest učiteljstva premagala indivi-

dualnih slabosti, dokler ne bo vedel tudi učitelj, da z izdajstvom skupnosti tudi svojih koristi ne more trajno zavarovati. Ali ga bo res šele bič poučil o tem?

Te bolestne strani učiteljskega stanu se Cankar ni dotaknil v »Kačurju«, zato pa jo je podčrtal v »Hlapcih«. Drugi akt drame ne vsebuje le sodbe nad Jermanom, ki se ne upogne o priliki političnega preobrata v deželi, ampak je tudi obtožba učiteljstva, kar se tiče značaja in tovarištva. Vsi zapovrstjo se kakor kameleoni prelevijo čez noč, frazarski nadučitelj, učitelj Komar, učiteljica Minka in vsi skušajo pokazati svojo vrednost s tem, da ovajajo Jermana, njegova »sramotna dela«. Nadučitelj, ki je še nedavno morderoval: upajmo, da vzgoja na znanstveni podlagi odvrne (kmeta) v skorem času od cerkvenih veselic in njih nadzornikov, kateremu velikemu cilju bodi posvečeno delovanje naše — ta nadučitelj razlaga že v drugem dejanju pred župnikom: resnica je, od vekomaj veljavna in neoporečna, da je le v složnem delovanju cerkve in šole lepša bodočnost našega naroda in človeštva sploh in da bo, takorekoč, iznad cerkve in šole zasijala nova zarja ... — ta nadučitelj uči Jermana, kaj zahteva čast učiteljskega stanu, tovariš Komar pa denuncira, kako ga je (sam pijanec!) videl med pijanci in nečistniki, kako je govoril besede, da bi jih človek še na samem ne bral. Isti Komar vodi pozneje gonjo proti Jermanu! Naravno: saj sam ščuva župnika proti njemu: »Ali je pravično, da sodniki prosijo, namesto da bi sodili?«

Bratci se poznajo med seboj. Ko čistijo knjižnico »pregrešnih« knjig, Prešerna, Tavčarja, Cankarja in drugih, pravi nadučitelj, ko gleda za Komarjem: »Brata bi izdal, zoper očeta bi pričal in mater bi zatajil!« Istega mnenja je Komar o njem.

Kakor ni Jerman junak, je vendar osebnost, ki se visoko dvigne iz takega miljeja. Globoke sence vseokrog ga dvignejo v luč, kakršne še ni privoščil drug naš pisatelj slovenskemu učitelju. Če Jerman ni heroična osebnost, če ni neupogljiv upornik, je pa človek, ki ne utone v povodnji gnilobe. Svoj ponos ima, svojo čast, ki nista nikomur na prodaj. Obsoja svojo okolico: »Ob protireformaciji so v naših krajih pobili polovico poštenih ljudi, druga polovica pa je pobegnila. Kar je ostalo, je bila smrdljiva drhal. In mi smo vnuki svojih dedov.« Ko ga pride vabit Hvastja v imenu nadučitelja h konferenci — konvertitstva, obljubi, da bo prišel in sicer zato, da vidi, kdo se bo pogumnejše postavil na glavo, ker da je take sorte telovadba dandanašnji hudo razširjena po lepi naši domovini!

Bridke ironije je v drugem dejanju »Hlapcev« toliko, kolikor je ne bi mogel vreči na učiteljstvo najzlobnejši pamfletist. Ako bi jo izustil kdorkoli in ne Cankar, bi se moglo dvomiti o njeni upravičenosti. A če jo je izgovoril človek, ki se je vse življenje boril proti krivici, je učiteljstvo v svojo korist dolžno, pretehtati vso njeno težo. Priznajmo: nostra maxima culpa! Sami smo, majhni, slabi in zlobni, krivi mnogočesa, kar nam greni poklic in življenje. Sami si izpodkopujemo tla, sami uničujemo ugled, sami dajemo orožje v roke tistim, ki računajo z našimi slabostmi, z vso našo bedno pritlikavostjo.

(Konec sledi.)

RAZGLED

Doživljanje v delovni šoli. Večkrat se je že povdarjalo, da izraz »delovna šola« ni ravno prikladen stremljenju novodobne šolske reforme. Ta izraz se nanaša le bolj na zunanje udejstvovanje; nova šola pa stremi predvsem po notranjem doživetju. Pouk se mora vršiti v tem pravcu, da se ne razvijata samo razum in volja, pač pa je treba polagati posebno pažnjo na to, da se udejstvuje tudi čustvovanje. Čustvovanje pa korenini v doživetju; slednje je nekaka osnova za pravilno spoznavanje in shvatanje. Doživetje in spoznavanje sta vedno v nekaki medsebojni zvezi in sicer se prvo nanaša bolj na notranje doživljanje, drugo pa na zunanje dogodke; prvo je torej subjektivnega, slednje pa objektivnega značaja.

S smotreno vajo naj se že na najnižji stopnji goji razvoj vseh čutov, da otroka usposobimo za pridobivanje predstav in mu omogočimo na srednji in višji stopnji pridobivanje ter pravilno razumevanje kulturnih dobrin.

Snov mora biti zajeta iz območja otrokovih izkustev, ki pa so zopet zelo različna in se ravna po kraju, opravilu itd. Zato se pri tem ni mogoče vezati natančno na določene učne načrte. Vsled tega se govori v novejšem času o »psihologiji podeželskega otroka« in o »psihologiji industrijske mladine«.

Otrok prihaja v šolo z doživljaji, ki si jih je pridobil v okolici, v kateri je živel; s temi doživljaji so združene tudi predstave in pojmi; vse pa je navadno še precej nepopolno. V to svrhu je treba primerne vzgoje, da se pojmi razbistrijo; en del te naloge je prevzela šola, ker tega vsega starši kot prvi vzgojni faktor ne zmorejo. Šola bo pa pravilno vzgajala le takrat, če bo naslanjala vzgojno delo na doživetje otrokovo pred šolsko dobo in tudi na isto med šolsko dobo.

Doživetje in spoznavanje se najlepše združujeta in izpopolnjujeta v delu, to se pa najuspešneje goji v delovni šoli. Delovna šola mora biti torej šola doživetja in spoznavanja. (Neue Bahnen 1927.) L—é.

Pesmi v šoli. Kje je neki vzrok, da tako malo ljudi rado čita pesmi? Menda je temu kriva šola od včera, ki je smatrala obravnavo pesmi kot nekako računsko nalogo, ki jo je razkosala na odstavke in obrobila umetniški proizvod s pojasnili in pripombami. Kratko: pesmi se je godilo kakor zlati uri, ki jo popravlja vaški kovač.

Duha cvetlice ne moremo razumeti, ravno tako pa ne moremo pesmi razložiti. Pesem je šareno okence, pogled skozi to okence! Pesem je rahel zvok zvončka. Poslušaj, bodi tiho, pa prične tvoja duša tudi zveneti. Duša se mora prilagoditi pesmi, mora doživljati; zato n. pr. pesem o pomladu zbudi v nas le takrat pravilna čustva, če smo že sami doživeli veseli pomladni dan. Vsled tega je za učitelja zelo važno, da pri izbiri pesmi presodi, če je pri otrokih razpoloženje za doživetje.

Ako je pesem dovolj močno vplivala na otrokovo doživetje, bo dostikrat otrok skušal naslikati njeno vsebino, bodisi v celoti ali pa posamezne dele, ki ga najbolj zanimajo. (Neue Bahnen 1927.) L—é.

Kako razvijamo v otroku ustvarjalne sile? Vsak pripadnik delovne šole se najintenzivneje bavi z razmišljanjem, kako bi zbudil ustvarjajoče sile v otroku. Način, kako se človek uči dela, je temeljne važnosti za ves njegov nřavstveni razvoj. Šola hoče vzgajati zavedne ljudi, ki bodo odgovorni sebi in okolici. Sile pa, ki so zato potrebne, moramo razvijati že pri začetnikih v šoli. V Pestalozzijevem nauku, da obstoja učenje v samodelavnosti učenca, je že tudi zahteva, naj ne postavlja učitelj samovoljno ciljev ter učence v vprašanji dovaja do istih. Po lastnem nagonu in z lastno močjo naj išče učenec te cilje. Učitelj mora ostati v ozadju in stopi še le takrat v ospredje, ako je odpovedala moč učenčeva; zato pa se zahteva od učitelja precejšnja mera psihološkega znanja, da se zamore vživeti v življenje otrokovo in razume postati učenec med učenci. Otrok prihaja v šolo od igranja

in igraje naj se tudi uči v šoli. Pri igri oživi otrok in neusahljiv je njegov ustvarjajoči nagon. Pri igri se mu tudi razvozla jezik, pa pripoveduje in razlaga vse svoje doživljaje.

Da pa duša otrokova doživlja, mora pronicati zunanji svet v njegovo notranjost, kar se dogaja le s pomočjo čutov; zato naj se otrok vežba v pravilni uporabi vseh čutov. Najboljšo priložnost za to ima na izprehodih v bližnjo in daljnjo okolico. Doživlja na izprehodih otroci izražajo z besedo, v spisih ali pa s slikami. V isti izmeri, kakor se otroci izpopolnjujejo v pismenem izražanju, se usposabljujejo tudi v spoznavanju vrednosti snovi, ki je tiskana v knjigi ali v časopisu.

Ako pa se kažejo učinki doživetja že v pisani in govornjeni besedi, so isti še v večjem obsegu pri dejanju. Že dete se poslužuje v svrhu pojasnila gest, bodisi z roko ali tudi s telesom, večkrat še celo z izrazom na obrazu. Ta naravni nagon se lahko uvaja tudi v pouku in tako se kmalu iz beril in pesmic ustvarjajo dramatične scene. (Neue Bahnen 1927.)

L—è.

Krajevna imena v pouku. »Z življenjem za življenje« bi lahko na kratko imenovali smoter in sredstva vsega pouka in vzgoje. Kar vidimo, kar slišimo, kar doživljamo, bi vse radi razumeli.

Veliko čudo, ki otroka navdušuje in ga navaja k nebrog vprašanjem, naj bi nikdar med šolsko dobo ne prenehalo; brez zanimanja bi bil vsak pouk brezploden. Posebno zanimivo je potovanje po pokrajini. Najrazličnejša imena, ki jih najdemo v kraju, nas silijo k vprašanjem in razmišljanju o njih postanku in o preteklosti. Razkrivajo nam zgodovino dotičnega kraja večkrat iz prav starih časov; saj najdemo še celo taka imena, ki nas spominjajo na mitologijo.

Taka razmotrivanja otroke zelo zanimajo in se jim vzbujajo veselje do zgodovine. (Neue Bahnen 1927.)

L—è.

Uprizarjanje pravljic v 1. in 2. šol. letu. Za gotovo starostno dobo tvori pravljica otrokovi duševni zmožnosti najprikladnejšo literarno vrednost. Karl Bühler imenuje dobo od 4.—8. leta naravnost »pravljicična starost

otrokova«. Novejši učni načrti tudi upoštevajo to dejstvo, ker zaznamujejo pri domoznanskem nazornem pouku »pripovedovanje in uprizarjanje pravljic«.

V naslednjem kratko pojasnilo, kako more postati uprizorjena pravljica vzgojno in učno sredstvo:

1. Psihološka utemeljitev.

»Pravljicična starost otrokova« je najplovitejša doba za razvoj njegove domišljije in vse kaže, da ima uprizorjena pravljica za otroka silno privlačnost. Zakaj pa naj se igra pravljica v šoli? S tem pospešujemo in nadaljujemo samo tisto, kar je prinesel otrok s seboj v šolo iz predšolske dobe, vsto pa je pridobil največ pri igranju. Igra je naravna samoizobrazba, otrokova, ker soravno posnemalno igre tiste, ki so za duševni razvoj otroka posebne važnosti.

2. Važnost pravljicičnih iger s pedagoškega stališča.

Igranje pravljic ni samo nek prehodni stadij od igranja na delo, marveč je tometodično načelo obravnavanja pravljic. To je važen vhod, skozi katerega uvajamo otroke v književno bogastvo. S tem napotujemo otroke na pravilno razumevanje čistanih del, obenem pa spoznava otrok tudi vrednost govora. Z igranjem pravljic nudimo otroku priliko za pravilno izražanje in naglaševanje besed.

3. Praktično izvajanje igre.

Da morejo otroci igrati, je treba poznati vsebino igre. Najbolje na tej stopnji je, da učitelj vzorno prednaša vsebino, kar je tudi najboljša interpretacija. Sicer se v 2. šol. letu vsebina tudi čita, pa vedno poigri, ker igra ravno pospešuje čitanje, kakor je bilo že prej omenjeno. Po prednašanju (po potrebi tudi večkratnem) se pravljica igra. Igrajo naj pa vsi otroci in sicer v tem redu, da začnejo boljši. Pri igri se naj zadrži učitelj pasivno, ker je le v samodelavnosti otrok psihološka vrednost igranja. Priporočljivo pa je, da pravljico prej razdeliš v posamezne skupine (dejanja); na ta način imajo otroci lažji pregled.

Najpripravnejše za igranje so Grimmove pravljice. (Neue Bahnen 1927.)

L—è.

Samostojnost in samodelavnost. V splošnem je prodrlo načelo, da je končni smoter delovne šole samodelavnost učencev.

Kakor pa so se prej množila nasprotstva proti delovni šoli vsled napačnega pojmovanja »delovne šole«, ker se je to tolmačilo ponajveč kot ročno delo, se sedaj enako dogaja pojmovanju »samodelavnosti«.

Na izvršitev vsakega dela vplivata dva važna činitelja: notranji — nagon in zunanji — motiv; le če se zvežeta ta dva, se more ustvariti pravo delo. Pri otroku sta najbolj razvita delovni nagon in nagon k posnemanju, poleg teh dveh pa še v večji ali manjši meri tudi nagon protivnosti. Izkoriščati delovni nagon in nagon k posnemanju je važna naloga učitelja. Če učitelj naredi nekaj, kar zbudi v učencu zanimanje, skuša slednji vse to posnemati, kar se mu posreči v večji ali manjši meri. Pri tem pa pomaga učitelju sugestija, posebno še v začetnem pouku; dognano je, da obstoja delavnost učenca največ v dejstvu, da se odloči, hoče li sugestiji slediti ali pa ne. Pozneje se nadomesti sugestija s pozivi kakor: Kdo mi hoče popisati dogodek, ki ga je n. pr. doživel na poti, v gozdu itd. Pripomniti pa je treba, da je vedno vodilna oseba le učitelj.

Ako povzamemo vse tó, opazimo, da se izraz »samodelavnost« mnogokrat napačno pojmuje; najpogosteje je posnemanje gošneča, sugestija pa delujoča sila pri otroku in tudi pri odraslem človeku. (Neue Bahnen 1927.) L—é.

Nova pota razumevanja. Izhodišče nove vzgoje je študij otroka. Otroško naravo pa lahko spoznaš le s tem, da opazuješ otroka, kadar se kreta svobodno in neprisiljeno v družbi svojih tovarišev, ne da bi ga pri tem ovirali predpisi odraslih. Otroku je tedaj treba svobode, a vzgojitelju mnogo finega čuta in zavedne pres-

vdarnosti, da razume otroška življenja ter jih zna pravilno voditi.

Na tem principu je bila pred 14 leti ustanovljena Walden-šola v New Yorku. Psihoanaliza je vodilno geslo te šole. Težko je bilo najti prave ljudi, vzgojitelje-umetnike, ki bi se lotili dela z vso ljubeznijo in resnostjo ter skušali z opazovanjem in študijem odkrivati nova pota za razumevanje otroških narav.

Tu se posveča največja pažnja nenačrtnim, lenim, zanemarjenim in sploh otrokom, pri katerih je opaziti kak duševni defekt. Psiholog opazuje otroka pri pouku in igri, pri delu in počitku, na cesti in izletih ter se posvetuje z roditelji in tovariši. V to svrho služijo sestanki staršev ter skupne konference z učitelji. O vseh opazovanjih se vodijo natančni zapiski. Vsak slučaj se smatra kot problem zase ter se posebej proučuje. Šele ko so dognani prilično vsi vzroki duševnih in telesnih nedostatkov, še le tedaj se prične z zdravilno metodo. Od začetka je uporabljal vsak učitelj svojo individualno metodo. Po 14 letih psihoanalitičnega raziskovanja in vzgojnega dela pa so se ustalile gotove vzgojne metode, ki seveda ne morejo biti občeveljavne, pa so vendar jako dobre, saj so produkt mnogoletnega resnega raziskovanja. V splošnem pa niso metode najvažnejše; mnogo važnejše je neprisiljeno občevanje otrok med seboj, kakor tudi njih neprisiljeno vedenje napram učitelju. Učenci se počutijo v šoli dobro ter vedo, da jim je učitelj prijatelj. Zaupajo mu svoje življenske težkoče, ki jih čestokrat nimajo malo, ter mu razodenejo svojo notranjost. Atmosfera medsebojnega zaupanja je predpogoj za proučevanje in razumevanje otroških narav in pogoj za praktično psihoanalizo, ki nam odpira nova pota v pestro in komplicirano življenje otroka. (Das Werdende Zeitalter 1928.)

J. M.